

IKÄIHMISTEN HYVINVOINNIN EDISTÄMINEN
TAIDELÄHTÖISTEN MENETELMIEN AVULLA

Hanna-Leena Metsävainio

Opinnäytetyö
Sosiaaliala
Sosionomi (AMK)

2025

Sosionomikoulutus
Sosionomi (AMK)

Tekijä	Hanna-Leena Metsävainio	Vuosi	2025
Ohjaaja(t)	Timo Marttala Seija Järvi		
Toimeksiantaja	Lapin ammattikorkeakoulu		
Työn nimi	Ikäihmisten hyvinvoinnin edistäminen taidelähtöisten menetelmien avulla		
Sivumäärä	37 + 1		

Opinnäytetyön aiheena on ikäihmisten hyvinvoinnin edistäminen taidelähtöisten menetelmien avulla. Opinnäytetyössä selvitetään taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntävien taidealan ammattilaisten kokemuksia ikäihmisten hyvinvoinnin osallisuuden ja vuorovaikutuksen näkökulmista.

Opinnäytetyö vastaa kysymyksiin: Mitä kulttuurihyvinvointi on? Mitä kokemuksia taidelähtöisen työskentelyn ohjaajilla on ikäihmisten hyvinvoinnin, osallisuuden ja vuorovaikutuksen osa-alueisiin? Mitä erityistä ikäsensitiivisestä taidetyöskentelyssä löytyy? Mitä erityisosaamista ja ymmärrystä taidetyöskentely ikäihmisten kanssa vaatii tekijöiltä ja mitä havaintoja he tekevät asiakkaiden laaja-alaisesta hyvinvoinnista työskentelyn yhteydessä? Miten taidelähtöiset menetelmät tukevat ikäihmisten hyvinvointia, osallisuutta ja vuorovaikutusta? Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa käytetään teemahaastattelumuotoa hyväksi. Lisäksi työssä hyödynnetään kulttuurihyvinvointialan uusinta tutkimustietoa.

Työn tavoitteena on nostaa esiin kulttuurihyvinvointityötä tekevien näkökulmia hyvinvoinnin edistämiseen, jotta ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin arvostusta voisi sosiaali- ja terveysalalla edesauttaa ja tuoda selvemmin näkyväksi. Opinnäytetyön tuloksissa pohditaan taiteilija - ohjaajan paikkaa sosiaalityön kentällä sekä kulttuurihyvinvoinnin ammattialisten laajempaa hyödyntämistä sosiaali- ja terveysalan koulutuksissa. Lisäksi esiin nousevat kulttuurihyvinvoinnin merkittävät vaikutukset esimerkiksi haja-asutusalueiden pito- ja vetovoimatekijänä. Tutkimuksen mukaan ikäihmisten kulttuurihyvinvointi luo siltaa ylisukupolvisen tiedon siirtäjänä sekä ikäihmisten osallisuuden ja kuulluksi ja näkyväksi tulemisen vahvistajana.

Avainsanat: Kulttuurihyvinvointi, osallisuus, kulttuurinen vanhustyö, taidelähtöiset menetelmät

Sosionomikoulutus
Sosionomi (AMK)

Author	Hanna-Leena Metsävainio	Year	2025
Supervisor(s)	Timo Marttala Seija Järvi		
Commissioned by	Lapland University of Applied Sciences		
Title	Promoting the well-being of the elderly through arts-based methods		
Number of pages	37 + 1		

The subject of the thesis is the promotion of the well-being of the elderly by means of arts-based methods. The thesis examines the experiences of art professionals utilizing arts-based methods from the perspectives of participation and interaction in the well-being of the elderly.

The thesis answers the questions: What is cultural well-being? What experiences do the instructors of arts-based work have in the areas of elderly people's well-being, inclusion and interaction? What is special about age-sensitive artwork? What special skills and understanding does artwork with the elderly require from the artists, and what observations do they make about the clients' wide-ranging well-being in connection with the work? How do art-oriented methods support the well-being, inclusion and interaction of the elderly? The thesis employs qualitative research, and it uses the theme interview format. In addition, the work utilizes the latest research data in the field of cultural well-being.

The goal of the work is to highlight the perspectives of those doing cultural well-being work on promoting well-being, so that the appreciation of the cultural well-being of the elderly could be promoted and made more clearly visible in the social and health sector. The results of the thesis reflect on the place of the artist-director in the field of social work and the wider utilization of cultural well-being professionals in social and health education. In addition, the significant effects of cultural well-being come to the fore, for example, the retention and attraction factor of sparsely populated areas. According to the study, the cultural well-being of the elderly creates a bridge as a transgenerational transfer of knowledge and as a reinforcement of the participation of the elderly as well as their ability to be heard and visible.

Keywords: Cultural well-being, participation, cultural well-being of the elderly, arts-based methods

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5	
2	IKÄIHMISTEN HYVINVOINTI.....	5	
2.1	Hyvinvointi.....	5	
2.2	Ikääntyvä Suomi.....	7	
2.3	Osallisuus.....	8	
3	KULTTUURIHYVINVOINTI.....	9	
3.1	Kulttuurihyvinvointi.....	9	
3.2	Kulttuurinen vanhustyö.....	11	
3.3	Taidelähtöiset menetelmät.....	13	
4	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET		14
5	MENETELMÄLLINEN TOTEUTUS.....	15	
5.1	Lähestymistapa.....	15	
5.2	Kohdetyhmä ja tiedonantajien valinta.....	16	
5.3	Aineistonkeruunprosessin kuvaus.....	17	
5.4	Aineiston analyysi.....	18	
5.5	Eettiset lähtökohdat ja luotettavuuden tarkastelu.....	19	
6	TULOKSET.....	20	
6.1	Ikäihmisten kulttuurihyvinvointi on kohtaamisen työtä.....	20	
6.2	Hyvinvointia ja osallisuutta rakentamassa.....	22	
6.3	Osallisuudesta nähdyksi ja kuulluksi tulemiseen.....	25	
6.4	Taidelähtöisistä menetelmistä kokemuksia ja hyvinvointia kaikille.....	27	
7	POHDINTA.....	31	
7.1	Johtopäätökset.....	31	
7.2	Jatkotutkimusaiheet.....	33	
	LÄHTEET.....	35	
	LIITE 1.....	38	

1 JOHDANTO

Taiteella ja kulttuurilla voi olla suuri vaikutus yksilöiden terveyteen ja hyvinvointiin. Kansallisen ikäohjelman raportissa Hyvinvointia kulttuurista ikäihmisille- kokonaisuus on saanut aikaan hienoja tuloksia ja näkyvyyttä osakseen ja kulttuurihyvinvoinnin tutkimus on ollut viime vuosina pinnalla. (Valtioneuvosto 2023) Olen työskennellyt viimeiset kolme vuotta ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin kehittämisen parissa osana IKO (ikäihmisten kulttuurinen osallisuus) - hankekokonaisuuksia. Hankkeiden loputtua pohdin edelleen sitä, että miksi näin vaikuttavaa työtä on vaikea ajaa laajalti sosiaalialan rakenteisiin pysyvämmäksi toiminnaksi. Halusin tutkia taidelähtöisten menetelmien vaikuttavuutta kulttuurisen vanhustyön työntekijöiden näkökulmasta ja avata heidän kokemuksiansa peilaten kulttuurihyvinvoinnin tutkimusta.

Opinnäytetyössä tutkitaan taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksia hyvinvoinnin edistämässä ikäihmistyössä. Työ tuo esiin taidealan ammattilaisten näkökulmia ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin ja taidelähtöisten menetelmien käyttöön. Opinnäytetyö pyrkii nostamaan esiin haastatteluiden avulla ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin tekijöiden näkökulmia hyvinvointiin, osallisuuteen ja vuorovaikutukseen. Lisäksi se selventää mikä näkökulma taidelähtöisten menetelmien ammattitekiöillä on omasta työstään ja sen vaikuttavuudesta. Työn tavoitteena on nostaa esiin kulttuurihyvinvointityötä tekevien näkökulmia hyvinvoinnin edistämiseen, jotta ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin arvostusta voisi sosiaali- ja terveysalalla edesauttaa ja tuoda selvemmin näkyväksi.

Työssäni haastattelin kuutta taidelähtöisiä menetelmiä työssään hyödyntävää ammattilaista ja haastan heitä pohtimaan taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia ikäihmisten parissa työskentelyssä sekä ikäsensitiivisen työn erityispiirteitä. Peilaan haastatteluja kulttuurihyvinvoinnin tutkimuksiin.

2 IKÄIHMISTEN HYVINVOINTI

2.1 Hyvinvointi

THL:n mukaan ihmisen hyvinvointi jaetaan kolmeen ulottuvuuteen, jotka ovat terveys, materiaallinen hyvinvointi ja koettu hyvinvointi eli elämänlaatu. Yksilön hyvinvointia

määrittäviä termejä ovat sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen, onnellisuus ja sosiaalinen pääoma. (THL 2024) Hyvinvointi on jokaisen ihmisen ihmisoikeus, joita perustuslaki, alueelliset sopimukset, kansainväliset sopimukset, kansalaisjärjestöt ja kansainväliset ihmisoikeustuomioistuimet valvovat ja edistävät. Vaikka hyvinvointi määritellään nyky-yhteiskunnassa tavoiteltavaksi arvoksi tai ideaaliksi, on sen esiintuomisella ja sen tavoittelemisella myös varjopuolensa eli pahoinvointi ja hyvinvointikokemuksesta ulos jääminen (Tanskanen 2023, 20)

Terveyskirjaston (Mattila 2018) mukaan hyvinvointi määrittää elämän hyvyyttä yksilötasolla ja se on psykologista onnellisuutta laajempi määritelmä. Samalla todetaan, että hyvinvoinnin määrittelemisen on vaikeaa ja siinä voi käyttää hyödyksi erilaisia tulkintoja, jotka muuttuvat myös ajankuvan mukana. (Mattila 2018) Sosiologi Erik Allartin mukaan hyvinvointia voi tarkastella kolmen ulottuvuuden mukaisesti; elintason, sosiaalisten suhteiden/ psykososiaalisen hyvinvoinnin sekä itsensä toteuttamisen/ mielekkään tekemisen kautta. (Tanskanen 2023, 22).

Hyvinvointia on mahdotonta mitata yhdellä mittarilla. Nyky-yhteiskunnan terveys- ja hyvinvointipuheella myydään myös paljon mielikuvia, jotka saattavat olla kaukana sanan alkuperäisestä määrittelystä. Hyvinvointi liitetään herkästi myös bisnesmalliseen ajatteluun, jossa ihmisille myydään hyvinvointia tuotteita ja materiaalisena hyötynä kohti onnellisuutta. Onnellisuuden ja hyvinvoinnin tavoittelu ja median luomien kuvastojen yhtymäpinta voi aiheuttaa monelle suorituspainetta ja pahoinvointia, mutta pitää muistaa, että ihmisen elämään kuuluu väistämättä myös vastoinkäymisiä ja ikäviä tunteita. (Tanskanen 2023, 21–24). Hyvinvoinnin lähteiksi mielletään usein aineellisia tarpeita kuten kohtuullisen toimeentulo, asuminen, koulutus, mutta yhtä hyvin ne voivat olla aineettomia hyvinvointiin liittyviä osia kuten luottamus ja luovuus, tai välimallisia hyvinvoinnin lähteitä kuten luonto ja kulttuuri. Yhteiskunta voi taas luoda yleisiä hyvinvoinnin lähteitä kuten esteettömät liikuntapaikat, kuntoutuspalvelut ja kulttuuri. (Isola ym. 2017, 5)

2.2 Ikääntyvä Suomi

Ikääntyvä Suomi on ollut puheissa jo pitkän aikaa. Ikärakenteen muutos on todellinen ja siihen vaikuttavat tietysti suurten ikäluokkien eläköityminen sekä syntyvyyden ja kuolleisuuden lasku. Tulevan vuosikymmenen aikana muutos ikäihmisten määrässä on niin suuri, että se vaikuttaa laajasti yhteiskuntaan. (STM 2020, 11–12) Tilastokeskuksen mukaan syntyvyyden määrän pitkäaikainen väheneminen tulee näkymään selvästi 2040-luvulta eteenpäin hyvin konkreettisesti huoltosuhteen heikentymisenä. Vuonna 2034 lähtien väkiluvun ennustetaan lähtevän laskuun. Vaikka työikäisten määrän vähenemisessä suurin taite on jo ohitettu, olemme selvästi matkalla haastavaan huoltosuhteen heikentymiseen ja väkiluvun vähenemisen trendiin. (Suomen virallinen tilasto. 2021)

Ikäihmiset ovat kuitenkin varsin laaja ja moninainen ryhmä. Jopa Sitran megatrendikartoituksessa 2020 nostettiin ikääntyvien monimuotoisuus esiin. Samalla myös huoli aina kasvavasta ikäihmisten määrästä vaikuttaa trendien mukaan selvästi yhteiskunnan rakenteisiin, toimintaan ja kestävyyteen. Ennaltaehkäisevän työn merkitys kasvaa. (Dufva & Rekola 2020, 21–25) Ikäihminen, seniorikansalainen, vanhus, eläkeläinen, termejä on paljon. Ikäihmisiksi määritellään tilastollisesti 65-vuotiaat, sillä yleinen eläkeikä on 65-vuotta. (Vernerinen 2024) Kansaneläkelain mukaan ennen vuotta 1965 syntyneillä on oikeus vanhuuseläkkeeseen 65 vuoden iässä ja vuoden 1965 jälkeen syntyneillä taas työntekijän eläkelain 11§ säädösten mukaan. (Kansaneläkelaki 10§) Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista (28.12.2012/980) määrittää ikääntyneen väestön vanhuuseläkettä saaviin ja iäkkään henkilön henkilöksi, jolla on fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyvyn alenema tai korkean iän myötä alkaneita lisääntyneitä vammoja, sairauksia tai rappeumia. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista, 3§) Tilastollinen määritelmä tai kronologinen kalenteri-ikä ikääntymisestä ei kuitenkaan ole ainoa tapa katsoa ikääntymistä. Ikää voidaan tarkastella myös biologisen, fysiologisen, psykologisen, sosiaalisen ja subjektiivisen näkökulman eri ulottuvuuksilla Toimintakykyyn perustuva ikäihmismääritys määrittelee vanhuuden alkavaksi 75- vuoden iässä, mutta harva ikäihminen kokee vielä silloinkaan itseään vanhaksi. Subjektiivinen ikä määrittelee paljon ihmisen omaa kokemusta

ikäntymisestäään, lisäksi kulttuurinen ikä asettaa yhteiskunnassa määritelmiä siihen kuka on ikäihminen. (Verner 2024)

Yli 64-vuotiaita on siis todella moneen junaan. Ikä sinänsä ei määritä sitä onko ihmisellä toimintakyvyn rajoitteita tai laajaa tuen tarvetta. Säännöllisempi tuen ja palveluiden tarve kasvaa yli 75- vuotiailla, jolloin vain yksi neljästä ikäihmisestä on säännöllisten tukien ja palveluiden piirissä. Nykyiset ikäihmiset ovat tottuneet hoitamaan asioita itsekseen, mutta täytyy kuitenkin huomioida se, että hyvin elämän tavoitteet ja muodot voivat olla yksilökohtaisesti hyvinkin erilaisia. Sosioekonomisesti joukko voi olla hyvin eriarvoinen ja tuen tarpeet kaukana toisistaan. Ikääntyvine joukon potentiaali olisi myös tunnistettava ja hyödynnettävä ottamalla heitä laajemmin mukaan yhteiskunnan toimintaa. (STM 2020, 17–18, 23–24)

2.3 Osallisuus

Liittymistä, olemista, kuulumista, yhteisyyttä, yhteensopivuutta, mukaan ottamista, osallistumista, vaikuttamista ja demokratiaa, tätä kaikkea osallisuus on. Osallisuus sanana tarkoittaa kiinnittymistä voimavaroihin, joita toimintaan tarvitaan. Sanat osallistuminen ja osallisuus pitää erottaa toisistaan sillä osallisuus tarvitsee osallistumisen lisäksi toimintaa ja mukana olemista. (Isola ym. 2017, 4–12) Osallisuus linkittyy vahvasti ikäihmisten hyvinvoinnin edistämisen näkökulmaan. Parhaimmillaan ikäihmisen osallisuus ja aktiivinen kansalaisuus luo merkityksellistä elämää, hyvinvointia, avoimuutta ja turvallisuutta. Osallisuutta kokeva ihminen pystyy lisäämään omaa terveyttä ja hyvinvointia ja olemaan mukana kehittämässä itselle sopivia palveluita. (STM 2020, 25)

THL:n määritelmä osallisuuteen on yksilötasolla kokemusta kuuluvuudesta merkitykselliseen ryhmään tai yhteisöön. Yhteiskunnallisella tasolla se tarkoittaa mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista sekä vastavuoroisuutta ihmisten välillä. Poliittisella tasolla yhteiskunnan rakenteita, joilla vahvistetaan ihmisten osallisuutta. (THL.2. 2024) Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan osallisuus on läsnäoloa, vaikuttamista, huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. Valtion tulisi turvata sosiaalipoliittisilla päätöksillä osallisuuden ja ihmisarvoisen elämän toteutuminen jokaiselle suomalaiselle. (STM 2024a)

Osallisuuden viitekehystä on määritelty vuonna 2017 Sokran sosiaalisen osallisuuden edistämisen hankkeen avulla. Jaottelu on vieläkin laajasti käytössä. Osallisuuden viitekehystä määriteltiin silloin kolmen osa-aluejaon mukaan. Osallisuus voidaan siis jakaa kolmeen osa-alueeseen, joita voi kuvata sisäkkäisiksi muuttuviksi ulottuvuuksiksi, jotka risteilevät ihmisen elämän eri osa-alueilla. Osallisuus omaan elämään on ensimmäinen alue, joka kattaa yksilön oman arjen arvokkuutta. Tähän osallisuuden osa-alueeseen liittyy selkeästi autonomia omasta elämästä sekä ennakoitavuus. Osallisuuden tunne kasvaa, mikäli tunnet olevasi arvokas muiden ja itsesi silmissä, pystyt osallistumaan ja olemaan vuorovaikutuksessa muihin ihmisiin ja vaikuttamaan oman elämän kulkuun. (Isola ym. 2017, 23–25) Toinen osallisuuden osa-alue on se, miten yksilö pystyy vaikuttamaan palveluihin, elinympäristöön, yhteiskuntaan ja ystäväpiiriisi. Tämä osa-alue kattaa myös ajatuksen aineellisten ja aineettomien tarpeiden tyydyttämisestä ja siitä, miten yksilö löytää yhteyden omiin tarpeisiin ja voimavaroihin ja on vaikuttamassa siihen, miten ja mitä resursseja omaan elämään tarvitsee ja haluaa. (Isola ym. 2017, 23, 29) Kolmas osallisuuden osa-alue on paikallinen osallisuuden alue. Se tarkoittaa sitä, että yksilö pystyy liittyvään omaan hyvinvointia tukeviin lähteisiin saamalla omaan elämään merkityksellisyyttä, arvokkuutta ja vuorovaikutusta ja vaikutusmahdollisuuksia. Kolmanteen osallisuuden osa-alueeseen linkittyy vahvasti ajatus lähellä olevan osallisuuden edistämisestä, jossa yksilö voi tuoda omaa osaamistaan yhteiseen hyvään myös vastavuoroisesti, arvokkaasti ja merkityksellisesti. (Isola ym. 2017, 23, 38) Tähän osa-alueeseen nostetaan selvästi taidelähtöisten menetelmien ja luovien ryhmäprosessien potentiaalinen mahdollisuus lisätä paikallisen osallisuuden merkityksellisyyttä ja ohjata ihmisiä paikalliseen yhteiseen jaettuun toimintaan. (Isola 2017, 40)

3 KULTTUURIHYVINVOINTI

3.1 Kulttuurihyvinvointi

2010-luvulla vähitellen paikkansa vakiinnuttanut kulttuurihyvinvointi sana kokoo alleen taiteen- ja kulttuurin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia sekä laajemmin tarkasteltuna ihmisten kulttuurisista oikeuksista. Yksi tapa selventää kulttuurihyvinvoinnin termiä on se, että se on yksilöllisesti jaettua ymmärrystä siitä, että kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia ja ovat niin ollen osallisia yksilön tai yhteisöjen terveyteen. (Houni, Turpeinen & Vuolasto

2021, 17–19) Laajemmin ajateltuna kulttuurihyvinvointi tarkoittaa yksilön kokemuksia taiteen vaikuttavuudesta yksilön omaan fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin sekä yleisiä taiteen vaikutuksia terveyteen, hyvinvointiin, elämänlaatuun ja onnellisuuteen. (Taikusydän 2022) Kulttuurihyvinvoinnin ulottuvuuksiksi voidaan määrittää neljällä sektorilla. Ensimmäinen osa-alue on yksilön inhimillinen oman arjen kulttuuri ja vuorovaikutus johon kulttuurisisällöt liittyvät. Toinen ulottuvuus on kulttuurin ja taiteen keinoin tapahtuva luovuus tai ilmaisu kuten taideharrastukset tai oma taideilmaisu. Kolmantena ulottuvuutena on taiteen kokeminen ja vastaanottaminen tiloissa, joita sitä on tarjolla tai jonne sitä viedään. Viimeisenä näkökulmana on kulttuurihyvinvointipalvelut, jotka tukevat yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvoinnin ja hyvän elämän elementtejä. (Lilja-Viherlapi & Rosenlöf 2019 20–22)

Selin ja Siponkoski (2023) nostavat taiteen ja kulttuurin hyvinvointimerkityksiä hienosti esiin etsivän kulttuurisen vanhustyön toimintamallissa. Kulttuuri on ikäihmisten hyvinvoinnille moninainen ja tärkeä kokemus. Osallistuminen piristää, virkistää ja lisää hyvää oloa. Kulttuuriosallisuus koetaan usein jaettuna sosiaalisena kokemuksena, joka antaa voimavaroja ja keskustelunaiheita omaan arkeen. Taidekokemukset voivat myös mahdollistaa oman elämän ja siihen liittyvien kipupisteiden ja haasteiden läpikäyntiä. Taidekokemukset voivat olla mahdollisuus ja uuden oppimiselle ja samalla keino jakaa omaa kulttuuriperintöä eteenpäin. (Selin, Siponkoski 2023, 11)

Tutkimuksia, jotka käsittelevät kulttuurihyvinvoinnin näkökulmaa ja vaikutuksia on viime aikoina ilmestynyt ilahduttavasti. WHO:n julkaisema laaja tutkimus (Francourt, D & Finn, S. 2019) on tietysti tällä hetkellä se vaikuttavin lähdemateriaali, joka perustuu laajaan taidehyvinvoinnin vaikutusten monitasoiseen tutkimukseen. Tutkimuksen laajuus on kiistaton, sillä se pohjautuu yli 900 eri tutkimusjulkaisuun ja 3000 yksittäiseen tutkimukseen. Tutkimus nostaa selvästi esiin taiteen monikanavaisia vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin. Raportista nousee esiin uusien luovien ja innovatiivisten ratkaisuiden mahdollisuuden terveyshaasteisiin joihin lääketiede ei yksin tehoa. Aistien aktivointi, mielikuvituksen käyttö, tunteiden herättelemine, kognitiivinen stimulaatio, sosiaalinen vuorovaikutus ja fyysinen toiminta ovat osa-alueita, joita raportissa nostetaan esiin linkittäen ja rinnastaen taidetoiminta ja terveys toisiinsa niin henkisellä kuin fyysisellä tasolla sekä hoitavasti että ennaltaehkäisevästi. Sekä taiteeseen osallistuminen ja sen kokeminen edistävän monin tavoin ihmisen hyvinvointia. (Taikusydän 2023)

Myös Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisema (STM 2019) Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjänä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa jatkotoimenpide-ehdotukset nostavat taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksia alan tulevaisuuden kehittämisessä. Kulttuuriset perusoikeudet on kirjattu perustuslain lisäksi YK: ihmisoikeusjulistukseen (1948) ja oikeuksia olisi turvattava riippumatta yksilön asuinpaikasta ja terveydentilanteesta. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta tuli voimaan vuonna 2019 (166/2019) ja sen tarkoitus on turvata jokaiselle yhtäläiset kulttuuriset oikeudet. (Houni, Turpeinen & Vuolasto 2021)

3.2 Kulttuurinen vanhustyö

Kulttuurisen vanhustyön määritelmä kiteytyy taiteen, taidetoiminnan, luovuuden ja kulttuurin tuomisesta osaksi vanhustyötä ja sen kehittämistä. Samalla se kattaa myös ajatuksen siitä, miten kulttuuria ja luovuutta arvostava ilmapiiri vaikuttavaa ja liittyä monitahoisesti ikäihmisten palveluiden suunnitteluun, johtamiseen ja käytännön työskentelyyn arjen työskentelytilanteissa. (Huhtinen-Hilden, Puustinen-Pitkänen, Strandman & Ala-Nikkola 2017, 20–20) Jokainen toimija määrittelee ja tarkastelee kulttuurisen vanhustyön kenttää omasta näkövinkkelistään, mutta yleisiä keskeisiä periaatteita ovat se, että kaikki ovat luovia (asiakkaat ja henkilökunta), kulttuurin laaja käsitys, taiteen prosessin merkittävyys, taiteen osuus arjessa ja se että se läpäisee koko vanhustyön kentän. Kulttuuriseen vanhustyöhön laaja näkökulma on se, että kulttuuri koostuu ihmisen omasta kulttuurisesta identiteetistä, esteettisestä näkökulmasta kuten ympäristön tuomista elämyksistä ja arjen kulttuurista, joka sisältää oikeuden kulttuurisen toimintaan ja oman elämän merkityksellisyyteen. (Siponkoski 2020, 2)

Kun ihminen ikääntyy tarve kulttuuriin ei katoa mihinkään. Siirtymävaiheissa on tärkeää, että myös kulttuuri ja taideharrastukset siirtyvä asiakkaan mukana. (Rinne, 2019, 295 toim. Kulmala) Tässä viitataan esimerkiksi laitospalveluihin siirtymistä, mutta ihan samalla tavalla kaikkien elämän aikana tapahtuvien muutosten kohdalla tulisi myös oikeutta kulttuuriin tarkastella yhtenä perusoikeutena. Vanhuus sen monine vaiheineen on täynnä muutoksia, jossa oikeudet kulttuuriin säilyvät. Silva Siponkoskikin (2020, 1) painottaa ikääntyneiden kulttuurisien oikeuksiin perustuslain ja YK:n ihmisoikeuksien julistuksen kautta, oikeudella osallistua taiteeseen ja kulttuuriin, kehittää itseään ja ympäröivää

yhteisöä niiden avulla sekä ilmaista itseään. (Siponkoski 2020) Myös vanhuspalvelulaki turvaa ikääntyneiden kulttuuripalveluita osana hyvinvointia edistäviä palveluita. (Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemista sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista, §12)

Etsivä kulttuurinen vanhustyön tarkoitus on edistää ikääntyneiden toimintakykyä ja osallisuutta taiteeseen. Tavoitteena on mahdollistaa hyvä elämä, kulttuuristen oikeuksien toteutuminen sekä hyvinvointiin ja terveyteen liittyen haasteiden ennaltaehkäisyä taiteen keinoin. Kohderyhmänä ovat yli 65-vuotiaat ikääntyneet, jotka tarvitsevat tukea ja jäävät taideosallisuuden ulkopuolelle. Tutkimusten mukaan osallisuus kulttuuritoimintaan ja taidepalveluihin laskee 75-vuotiailla. Syitä ovat taloustilanne, sosiaalisten kontaktien ja tuen puute, toimintakyvyn lasku sekä saavutettavien kulttuuripalveluiden puute. Kulttuurinen vanhustyö tarvitsee toteutuakseen usein monisektorista työtä ylittäen toimialoja taide ja kulttuuripalveluiden, sosiaali- ja terveystalvveluiden sekä taiteen toimijoiden kesken. Parhaimmillaan etsivä kulttuurinen vanhustyö on aktiivista ja tavoitteellista uusien asiakasryhmien löytämisestä ja tunnistamista, oikeisiin palveluihin ohjaamista, osallistumisen esteiden poistamista ja toimintaan saattamista sekä olemassa oleviin palveluihin kiinnittämistä. (Selin, Siponkoski. 2023, 4–6)

Sosiaali- ja terveystalvvelministeriön (2024) julkaisemassa Laatusuositus aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palvelujen turvaamiseksi 2024–2027 nostetaan kulttuurihyvinvointi selvästi esiin ennakoivien ja ennaltaehkäisevien palveluiden piiriin. Laatusuosituksessa kulttuurin ja taiteen merkitys nousee esiin selväksi osana monialaista toimintaa, jossa kulttuurin merkitystä pyritään tunnistamaan toimintakyvyn tukemiseen sekä kuntoutuksen osa-alueeksi verkostomallisena työtapana hyvinvoinnin edistämisessä. Lisäksi suositus kehoittaa kuntia ja hyvinvointialueita huomioimaan työssään vapaan sivistystalvveln ja kulttuurijärjestöjen merkityksen ikäihmisten hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseen. Suositus määrittää, että kulttuuristen oikeuksien turvaamisella pystymme mahdollistamaan ikäihmisille oman näköistä ja merkityksellistä elämää aktiivisena toimijana, kokijana ja nauttijana; aktiivisena ja toimivana kansalaisena. (STM 2024b, 33–34)

3.3 Taidelähtöiset menetelmät

Samalla tavalla kuin kulttuurihyvinvoinnin tarkka määrittelyminen, myös taidelähtöisten menetelmien määrittäminen on haastavaa. Taidelähtöiset menetelmät, luova toiminta, osallistava taidetoiminta, soveltava taide, luovuus toiminnallisena menetelmänä, toiminnallinen taide, hoivataide jne. nämä kaikki sanat ovat tulleet vastaan, kun olen kerännyt tietoa taidelähtöisten menetelmien määrittelyssä ja määritelmien kirjo vain jatkuu, kun puhutaan erillisesti jokaisen taidelajin erityissanastosta tai sosiaali- ja terveysalan sanastosta. En siis yhtään ihmettele, että Metropolia ammattikorkeakoulun vuonna 2017 julkaisemassa tutkimusraportissa Kohti luovaa arkea Kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä tuodaan esiin sama haaste toiminnan nimien määrittelyllä ja ristiriidalle. Mitä ne tarkoittavat ja mihin niillä tähdätään? Jokainen toimija sanoittaa osaamista omista lähtökohdistaan sillä toimintaan yhdistyvät taideala, pedagogisuus sekä sosiaalia. (Huhtanen-Hilden ym. 2017, 24–25)

Halusin valita tähän tutkimukseen sanaksi Taidelähtöiset menetelmät sillä taidelähtöisten menetelmien (arts-based methods) sovellettavuusalue on laaja eikä se ole ikäsidoista eikä rajoita työskentelyn mahdollisuuksia. Taidelähtöisten menetelmien avulla voidaan muuttaa toimintakulttuuria ja luoda uusia yhdessä toimimisen tapoja, avata aisteja, kokemuksia ja tunteita. (THL 2023) Taidelähtöiset menetelmät sopiva kattotermi, joka ottaa alleen kaikki taideaineet ja tavat soveltaa ja luovia läpi taidekentän ja erilaisten toimintaympäristöjen, eikä se myöskään määritä taidetoiminnan laatua tai suuntaa liikaa. Yleisimpiä taidelajeja on musiikki, kuvataide, teatteri ja tanssi, mutta taiteen koko kirjavuus pääsee tämän termin alle aina muotoilusta, butoh tansseihin ja performanssiin. Taidelähtöiset menetelmät ja niiden soveltaminen voivat olla joko yhden taideaineen käyttöä osana asiakastyötä tai sitten taidelähtöisissä menetelmissä voidaan soveltaa ja yhdistää luovasti eri taidealojen menetelmiä ryhmän tarpeiden ja toiveiden mukaan. Soveltava taide tai taiteen soveltavan menetelmät määritelmä nousee usein esiin, kun puhutaan työskentelystä ikäihmisten kanssa. On silti huomioitavaa, että ikääntyminen ei automaattisesti edellytä taiteen soveltavaa käyttöä (Huhtanen-Hilden ym. 2017, 25).

Taidelähtöiset menetelmät luovat hyvän elämän kokemuksia ja niillä voi olla monipuolisia positiivisia mielenterveysvaikutuksia kuten psykofyysisten oireiden vähentyminen, joka voi lisätä sosiaalista pääomaa. Yhteisöissä taide lisää ihmisen osallisuuden kokemuksia. (Pia Houni. 2019) Taidelähtöisissä työmenetelmissä keskiössä on prosessi, joka etenee

kokemusten reflektoinnin kautta. Työskentely auttaa etäännyttämään omista kokemuksista samalla löytäen niille uusia sanoituksia luovan työskentelyn kautta. Kokemusten reflektointi yksin tai yhdessä osana ryhmää luo osallistujille kokemuksen itsestä hyväksyttynä ja ainutlaatuisena yksilönä. Prosessin vaiheista virittäytyminen, etäännyttäminen, sanoittaminen, jakaminen, palaute ja hyväksyntä avaa ryhmäprosessia ja luovat osallisuuden kokemuksia. Koko prosessi rakentaa ja vahvistaa osallisuuden kokemusta sekä yhteistä elämis- ja kokemismaailmaa. (Isola ym. 2017, 46–47) Asiakastyössä taiteen tekeminen voi parantaa hoitohenkilökunnan ja asiakkaiden välistä kommunikaatiota ja tasapainottaa valtasuhteita ja edistää hoitoa. Se parantaa työhyvinvointia ja toisaalta parantaa asiakaslähtöistä prosessia ja kohentaa laajasti mielialaa yö hoitosuhteen ulkopuolisilla. Se voi auttaa henkilökuntaa näkemään asiakasta uudessa valossa ja parantaa mielialaa ja työssä jaksamista. (Laitinen 2017)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Ikäihmisten hyvinvoinnin edistäminen taidelähtöisten menetelmien avulla valikoitui opinnäytetyöni otsikoksi. Oma kokemukseni taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutuksesta on suuri ja halusin saada tälle kantavalle ajatukselle lisää tutkimusnäyttöä. Taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutusten tutkiminen lisää tietoa aiheesta ja samalla se avaa taidelähtöisten menetelmien käyttäjien näkökulmia hyvinvointivaikutuksiin. Tutkimus antaa äänen kulttuurihyvinvoinnin tekijöille. Tutkimuksen tarkoitus on tuottaa lisää tietoa kulttuurihyvinvointityön vaikutuksista, jotta sosiaali- ja terveysala voivat hyödyntää tuloksia palveluiden kehittämisessä ja rahoittamisessa asiakkailleen. Opinnäytetyön tavoitteena on löytää ja nostaa esiin taideohjaajien kokemuksia taidelähtöisten menetelmien käytön vaikutuksista ikäihmisiin. Useissa viimeaikaisissa tutkimuksissa on nostettu esiin elementtejä, joita ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin toteuttaminen vaatii onnistuakseen. Taidetoiminnan vaikuttavuutta ja osallistuneiden ikäihmisten omaa kokemusta hyvinvointiin on tutkittu. Monessa ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin tutkimuksessa on nostettu esiin se, että määrällisten mittausten rinnalle olisi hyvä nostaa ihmisten kokemuksiin perustuvia laadullisia mittaamistapoja kuten haastatteluja (Ruokolainen ym. 2023. 70) Tässä opinnäytetyössä halusin nostaa esiin vähemmälle huomille jääneiden tekijöiden havaintoja työskentelystään. Tutkimuksen

avulla saamme nostettua esiin työskentelyn vaikutuksia osallistujien hyvinvointiin tekijöiden kokemuksen ja havaintojen kautta.

Tutkimukseni vastaa kysymyksiin. Mitä kulttuurihyvinvointi on? Mitä kokemuksia taidelähtöisen työskentelyn ohjaajilla on ikäihmisten hyvinvoinnin, osallisuuden ja vuorovaikutuksen osa-alueisiin? Mitä erityistä ikäsensitiivisestä taidetyöskentelyssä löytyy? Mitä erityisosaamista ja ymmärrystä taidetyöskentely ikäihmisten kanssa vaatii tekijöiltä ja mitä havaintoja he tekevät asiakkaiden laaja-alaisesta hyvinvoinnista työskentelyn yhteydessä? Miten taidelähtöiset menetelmät tukevat ikäihmisten hyvinvointia, osallisuutta ja vuorovaikutusta? Päädyin haastattelemaan kuutta ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin tekijää teemoitetulla haastattelukyselyllä, jotka toteutin jokaisen taideohjaajan kanssa heille parhaaksi sopimalla tavalla; lähihaastatteluna, puhelinhaastatteluna ja sähköpostikirjeenvaihtona. Teemahaastatteluni kysymykset linkittyvät kulttuurihyvinvoinnin sekä taidelähtöisten menetelmien termistön avaamiseen työntekijänäkökulmasta. Lisäksi teemahaastatteluissa pureudutaan hyvinvoinnin osatekijöihin. Halusin selvittää millä tavalla tekijät kokevat, että taidelähtöiset menetelmät vaikuttavat asiakkaiden hyvinvointiin, osallisuuteen ja vuorovaikutukseen. Opinnäytetyön avulla halusin myös itselleni lisää osaamista ja ymmärrystä tulevaisuuden työskentelyyn, joka taustastani johtuen tulee toivottavasti linkittymään juuri taiteen ja sosiaalialan rajapinnoilla työskentelyyn. Olen pohtinut paljon kokemusesimerkkien ja tarinoiden voimaa tutkimustyössä ja halusin niitä tähänkin opinnäytetyöhön narratiivista aineistoa mukaan konkretisoimaan ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin toiminnan mahdollisuuksia esimerkkien kautta.

5 MENETELMÄLLINEN TOTEUTUS

5.1 Lähestymistapa

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jossa käytän teemahaastattelumuotoa hyväksi. Haluan saada tietoa taidelähtöisten menetelmien vaikutuksista ikäihmisten hyvinvointiin. Laadullinen haastattelu on tulkintaan perustuva tutkimusmuoto, jonka avulla pyritään ymmärtämään jotain aihetta tai ilmiötä (Vilkkä, 2021a, 17). Kun halutaan tietää mitä ihminen ajattelee jostain asiasta ja miten hän toimii asian parissa, on laadullinen

haastattelumuotoinen kysely hyvä keino löytää vastauksia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84–85). Teemahaastattelua voidaan määrittää puolistrukturoiduksi syvähaastatteluksi, sillä se koostuu etukäteen teemoitetusta haastattelumuodosta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Teemahaastattelun muoto antaa mahdollisuuden syventyä aiheisiin joihin tutkimuksessani pyrin pääsemään. Vilkan (2021b) mukaan ihmisten kokemusten keräämiseen yleisin tapa on teemahaastattelut, joita parhaiten kuvaa sana tutkimushaastattelu. Teemahaastattelussa kerätään aiheesta keskeiset teemat ja aiheet ja haastattelun kysymykset rakennetaan näiden teemojen ympärille. (Vilka 2021b, 124)

5.2 Kohdetyhmä ja tiedonantajien valinta

Pohdin pitkään haastattelevien valintaa ja halusin mukaan laajan kattauksen taideohjaajista, jotka käyttävät työssään erilaisia taidelähtöisiä menetelmiä. Halusin myös eri taidealat ovat edustettuina kyselyyn osallistuneiden ammattialan kautta. Halusin että haastatteluun osallistujilla on asiantuntija-asema aiheeseen ja siitä syystä kaikki haastateltavat ovat toimineet erilaisilla työtehtävillä kulttuurihyvinvoinnin parissa ja liepeillä lähes kymmeniset vuotta tai reippaasti sen yli. Asiantuntijahaastattelulla pyritäänkin löytämään tietoa haastateltavasta aiheesta ja asiantuntijaa haastatellaan juuri asiantuntijuuden vuoksi (Alastalo & Åkerman 2017, 373). Laadullisessa haastattelussa on tärkeää, että tutkittavalta joukolta saa parasta mahdollista tietoa tutkittavasta aihealueesta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 99). Haastattelussa oli kuusi taidealan ammattilaista teatterin, sirkuksen, tanssin, monitaiteen sekä kuvataiteen kentiltä. Valikoin kyselyyn taideohjaajia ja -opettajia, jolla on pitkä työkokemus alalla ja osaamista vertailla ikäsensitiivistä kulttuurityötä muuhun kulttuurityöhön. Kahdella haastateltavallani on teatteritaustaa, yhdellä sirkustaustaa, kolmella ammattitaitoa tanssin kentältä sekä kahdella ammattitaitoa visuaalisista taiteista. Usealla taiteilijalla on useita taidealan tutkintoja kuten tanssija teatteritaiteilija ja kuvataidekasvattaja teatteritaiteilija. Halusin nostaa esiin pohjoisessa työskentelevien ääntä, joten kaikki haastateltavat ovat työskennelleen pohjoisessa suomessa ja tuntevat alueen erityispiirteet. Tällä hetkellä haastateltavistani vain yksi työskentelee varsinaissuomen alueella ja muut työskentelevät pohjoisessa suomessa. Ominaista lähes kaikille haastateltaville on myös taidemenetelmien soveltava käyttö sen monitaiteiset työskentelytavat. Lisäksi monella ohjaajalla on joko pedagogista osaamista

tai sosiaali- ja terveysalan koulutusta kuten fysioterapia tutkinto, lyhytterapia koulutusta sekä luokanopettajakoulutus.

Taideohjaajien työkenttä oli myös hyvin monipuolinen. Osa työskentelee suorilla työsopimuksilla, osa työskentelee hankkeiden ja projektien parissa ja osa yrittäjästatuksella. Kohtaamisten kirjokin on laaja ne voivat olla joko hyvin pitkä ja jatkuvia, projektiluontoisia, pidempien työpajojen tai yksittäisten taideinterventioiden mittaisia kohtaamisia. Myös Vilkka (2021b, 34) kehottaa monialaiseen tieteelliseen kumppanuuteen ja ennakkoluulottomuuteen eri alojen välillä. Pohdin pitkään olisiko minun pitänyt tuoda tutkimukseen myös sosiaalialan ääntä, mutta päädyin siihen, että taiteilija identiteetin omaavien haastatettavien osaaminen ja ihmislähtöinen työnote voi tuottaa hyvää pohdittavaa myös siitä näkökulmasta, mitä ammattitaitoa taidelähtöisten menetelmien käyttöön vaaditaan ja mikä on taiteilija-ohjaajan paikka sosiaalityön kentällä.

5.3 Aineistonkeruun prosessin kuvaus

Pyrin laatimaan aiheesta monipuolisia kysymyksiä, jotka pureutuvat sekä taidelähtöisten menetelmien käytön vaikutuksiin ja ikäihmisten kulttuurihyvinvointiin, että kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuuteen hyvinvoinnin näkökulmasta. Loin aiheen pohjalta kuuden pääkysymyksen kattavan teemahaastattelun. Haastattelin haastateltavia yksi kerrallaan. Alun perin olin päättänyt, että haastattelen neljää taideohjaajaa kyselyyn, mutta pian huomasin, että haluan laajemman otannan eri taidealojen ohjaajista ja päätin toteuttaa kyselyn vielä kahdella lisähaastattelulla. Puolet eli kuusi haastatteluista toteutin kasvokkain haastateltavan itse määrittelemässä paikassa. Yhden haastattelun toteutin välimatkojen vuoksi puhelimitse. Kaksi haastattelin sähköpostikirjeenvaihdon avulla, koska tämä vaihtoehto tuntui heille sopivimmalta. Jokaisen haastattelun jälkeen purin haastattelun kirjalliseen muotoon.

Haastattelu sujuivat kasvokkaisessa ja puhelimesta tapahtuvissa keskustelevasti, ryöpyten ja eri aiheisiin ohjautuen. Sähköpostihaastattelujen vastaukset olivat myös hyvin laveita. Lähes kaikilta haastateltavilta tuli haastattelujen aikana runsaasti tapausesimerkkejä kunkin aiheen pohjalta. Vaikka haastatteluissa aiheet limittyivät toisiinsa hyvinkin luontevasti, pidin huolen siitä, että kaikilta haastatteluun osallistujilta

kysyttiin samat kysymykset. Näin ollen sain myös paljon päällekkäistä tietoa haastateltavilta. Toteutin haastattelun kolmen viikon aikajana loka- marraskuun 2024 aikana.

5.4 Aineiston analyysi

Kun kaikki haastattelut oli tehty aloin analysoida materiaalia. Tukeuduin yleiseen analyysin toteuttamisen malliin, jossa lähdetään liikkeelle siitä mikä aineistossa on omasta mielestäni mielenkiintoista, jonka jälkeen tyypitellään, teemoitetaan tai luokitellaan materiaali ja lopuksi kirjoitetaan se auki tuloksien muodossa (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 104). Lähtökohtani on lähteä liikkeelle aineistosta teemoittaa se mielenkiintoisten aiheiden alle ja analysoida mitä uutta, yhtenevää tai eroavaa haastateltavien puheista nousee esiin. Polku kulkee myös deduktiivisesta eli yksityisestä yleisiin teemoihin ja pohjautuu paljolti aineistolähtöiseen analyysiin, mutta tietysti omat kokemukseni ja työskentelyni aiheen parissa heijastelevat teemoja, joita haluan nostaa esille. Aineistolähtöisessä analyysissä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 108–109) pyritään luomaan aineistosta teoreettinen kokonaisuus, jonka muoto ja tarkastelutapa rakentuu materiaalin pohjalta. Tässä teoriassa tutkijan omat valinnat esimerkiksi kysymyksien asettelussa vaikuttavat tietysti tutkimukseen eikä se voi olla täten täysin objektiivista.

Huomasin haastatteluista, että itseäni eniten kiinnostivat konkreettiset kokemustarinat, joita haastateltavat eri aiheiden pohjalta nostivat esiin. Vertailin vastuksia ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin kirjallisuuteen ja tutkimukseen sekä tietysti omiin kokemuksiini kentältä ja aloin hahmottaa teemoja, joita halusin nostaa esiin haastattelujen pohjalta. Päätin myös käyttää tuloksissa tarinoita havainnollistaakseni aiheiden konkretiaa työskentelyssä. Aineiston analysointi oli haastavaa, haastateltavien puheet sinkoilivat teemasta toiseen ja päädyin yhdistelemään teemoja haastateltavien kaltaisesti suurempien teemojen alle. Olisin voinut avata haastattelut kysymys kerrallaan, mutta huomasin jo ensimmäisessä haastattelussa, että aiheet ja teemat linkittyivät toisiinsa erillään tavalla, kun olin alkuperäisen haastattelumuodon rakentanut. Haastateltavat vastasivat kysymysten aikana monesti useampaankin kysymykseen ja näin ollen puhtaasti kysymysten pohjalta laadittu tulosten esittely ei tuntunutkaan enää mielestäni järkevältä. Sen sijaan löysin haastatteluista neljä suurempaa ja kokoavaa teemaa, jonka kautta

tuloksia esittelen. 1) *Ikäihmisten kulttuurihyvinvointi on kohtaamisen työtä* osio avaa haastateltavien ikäihmisten kulttuurihyvinvointikäsitettä, joka linkittyy vahvasti kohtaamisen työ- määritelmään, jota kaikki haastateltavat nostivat esiin kulttuurihyvinvoinnin ydinelementiksi. 2) *Hyvinvointia ja osallisuutta rakentamassa* teema vie meidät ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin ja osallisuuden haasteisiin, työn haasteisiin, erityisyyteen ja sen palkitsevuuteen. 3) *Osallisuudesta nähdyksi ja kuulluksi tulemiseen* valottaa taidelähtöisten menetelmien mahdollisuuksia yksilöiden ja yhteisöjen kehitykselle. 4) *Taidelähtöisistä menetelmistä uusia kokemuksia ja hyvinvointia kaikille* avaa näkökulmaa siitä, kuinka taidelähtöiset menetelmät voivat vaikuttaa ja mahdollistaa täysin uudenlaisia tapahtumia ja kohtaamisia myös sosiaali- ja terveysalan kontekstissa.

5.5 Eettiset lähtökohdat ja luotettavuuden tarkastelu

Haastateltavien suostuminen tutkimukseen sekä heidän äänensä esiin tuominen on Tuomen ja Sarajärven (2020, 147) näkökulmasta tärkeimmät tukipylväät laadullisen tutkimuksen eettisyyteen. Tutkittavat ovat suostuneet osallistumaan haastatteluun omasta tahdostaan ja heitä on informoitu tutkimuksen aiheesta ja tutkimusmateriaalien käyttötarkoituksesta asialliseen tapaan. Olen myös häivyttänyt heidän yksityisyyttään ja nostanut esiin heidän asiantuntijuuttaan tutkittavan aiheen tiimoilta. Yksityisyyden suojaaminen ja tietoon perustuva suostumus ovat Vilkan (2021b) mukaan tärkeimpiä tutkimuseettisiä normeja. Vaikka olen käyttänyt haastateltavien tarinoita ja kokemuksia tutkimuksessani hyvinkin selvinä kokemustarinoina, olen pyrkinyt häivyttämään niistä kaiken tunnistettavuuden.

Olen tietysti yksityisenä henkilönä täysin tietoinen siitä, että tutkittava aihealue ja teemat sekä haastateltavien henkilöiden osaamisalue on hyvin lähellä omaa erityisosaamista. Teatteri-ilmaisun ohjaajana ja tanssijana lähes 20- vuotta soveltavan taiteen työtä tehneenä sekä sosionomiopiskelijana olen sekä hyvin lähellä kulttuurihyvinvointikysymysten ydintä, mutta myös samalla ihmettelemässä näiden kahden alan yhteistoimintapintoja ja osuutta hyvinvointiin. Tutkijan läheisyys aihealuetta kohtaan nostetaan yhdeksi eettisyyden haasteeksi (Vilka. 2021a, 200). Tiedostan tutkimuksessa, että omat kokemukseni vaikuttavat tutkimusmateriaalin tulkintatapaa, mutta olen pyrkinyt

nostamaan omat ajatukseni selvästi esille tekstissä, nimeämällä ne selvästi omiksi kokemuksiksi. Tuloksin ja johtopäätösten kohdalla on tietysti selvää, että peilaan aiheita ja teen tutkimuksen valintoja oman kokemusmaailmani hyödyntäen ja käytän hyväkseni omaa kokemuspohjaa ja nostan esiin aiheita, jotka myös minua asiantuntijana kiinnostaa ja ihmetyttää. Vilkka (2021b) määrittää, että laadullisessa tutkimuksessa tutkijan rehellisyys tekemiinsä valintoihin, tekoihin ja ratkaisuihin määrittää tutkimuksen läpinäkyvyyttä. (Vilkka. 2021b, 196–198)

6 TULOKSET

6.1 Ikäihmisten kulttuurihyvinvointi on kohtaamisen työtä

Ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin määritelmä ja sanan merkitys sai hyvin yksimielisen näkökulman kaikkien haastateltavien kertomuksissa. Haastateltavat kuvasivat sitä perustarpeeksi. He painottivat sitä, että ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnilla tai muun ryhmän kulttuurihyvinvoinnilla ei ole suurta eroa. Ikäihmisten kulttuurihyvinvointia määrittää jokaisen oikeus ja nauttia, kokea tai osallistua taiteen tekemiseen. Erityisesti ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin ja taiteen pariin pääsemiseen pitää löytää saavutettavuus missä elämäntilanteessa tahansa. Monelle tarve tehdä ikäihmisten kulttuurihyvinvointityötä näyttäytyi myös tarpeena luoda työn kautta tulevaisuudessa itselle kulttuurikylläinen vanhuus. Haastateltavien mielestä olisi kauhistus, jos yhtäkkiä kaikki kulttuuri ja taidenautinnot vietäisiin pois oman ikääntymisen kautta syntyvien uusien elämäntilanteiden tai toimintakyvyn haasteiden takia.

Haastateltavat kuvasivat ikäihmisten kulttuurihyvinvointia kohtaamisen työksi. *”Tekijän näkökulmasta saavutettavat työskentelymuodot tai esitykset, jotka menevät yksityiskoteihin laitoksiin tai vuoteen vierelle ovat saaneet hänet näkemään työssään kaikista tärkeimmän merkityksen, joka on kohtaaminen.”* (haastateltava 1) Kohtaamisentyö termi kuului kautta linjan. Kysyttäessä taidelähtöisten menetelmien vaikutuksesta vuorovaikutukseen sana kohtaaminen tulee esille usein. Haastateltavien mukaan taiteen ja taiteen työmenetelmien avulla kohtaamisen syvyys on paljon laajempaa kuin vuorovaikutus perusrutiinien lomassa. Taiteen äärelle tullaan, siinä ollaan ja sen äärellä on

yleensä aikaa ja tilaa. Yksi haastateltavista kertoi kokemuksestaan, jossa pitkään asiakkaan kanssa toiminut kotihoidon ammattilainen ihmetteli sitä syvyyttä ja uusia puolia, joita hän oli taidetyöskentelyn aikana asiakkaastaan oppinut ja hänen kanssaan kokenut. Yhden käyntikerran aikana hän oli oppinut asiakkaastaan enemmän kuin vuosien hoitosuhteen aikana. Kohti luovaa arkea tutkimuksessa (Huhtinen-Hilden ym. 2017, 49) esiin nousee luovuuden uusien näkökulmien merkitys toisinnäkemisenä herättää mielenkiintoa. Tutkimuksessa nostettiin esille, kuinka luovuuden kautta löytyy uusia näkökulmia ja elämään suhtautumisen tapoja. (Huhtinen-Hilden ym. 2017, 49–50) Samalla tavalla myös ihmisten välisiin suhteisiin voi löytyä uutta ja odottamatonta luovan toiminnan kautta ja sen moni haastateltava näki taiteen mahdollisuutena olla luomassa uudenlaista vuorovaikutusta ihmisten välille. Yllätyksellisyys taiteessa, uuden oppiminen, uudet kokemukset ja nautinnot. Lähes kaikki haastateltavat nostivat esiin taidetoiminnan vuorovaikutuksen monikanavaisuuden kokemuksia. Ihmisiä, joille taidetoiminta antaa sanat, kuvien, musiikin tai esimerkiksi liikkeen kautta. Ihmisiä, jotka yhteisessä toiminnassa puhkeavat kukkaan, ylittävät itsensä ja pääsevät kokeilemaan jotain uutta ja uskomatonta.

Usealla ohjaajalla oli kokemuksia siitä, että taidetoiminnan avulla pääsee usein raaputtamaan pintaa syvemmältä. Voi olla, että pitkään yhdessä toimineiden ihmisten vuorovaikutuksesta voi löytyä aivan uusia kanavia taidelähtöisten menetelmien avulla tai tutusta ihmisestä voi löytyä aivan uusia puolia työskentelyn aikana. Koko yhteisön hyvinvointia voidaan tukea ja parantaa kulttuurisen vanhustyön menetelmien avulla. Huttula-Hildenin ja Isolan mukaan (2018) kuulluksi tulemien, palaute ja hyväksynnän kokeminen on meille kaikille todella tärkeä avain osallisuuden kokemukseen. Luovien menetelmien avulla näitä välineitä on helppo jakaa sillä luovan toiminnan ryhmissä kokemusten, ajatusten ja tunteiden jakaminen sekä reflektointi ovat keskiössä. (Huhtinen-Hilden ja Isola 2018, 10–12) Yksi haastateltava nosti esiin myös taidekohtaamisen tai kokemusten kautta virinneet uudet ajatukset, joita hän esimerkiksi kotiin vietävissä taidetoiminnoissa havaitsee selvästi. *”Kodista tulee hetkeksi joku muu paikka, muun toiminnan näyttämö, sen avulla saa uutta ajateltavaa uusia virikkeitä arkeen, joka voi kannatella pitkään neljän seinän sisälle jäänyttä ikäihmistä, joiden ainoita kohtaamisia ovat kotihoidon kohtaamiset.”* (Haastateltava 1)

Myös erään haastateltavan kuulemma kommentti *”Tehän oletta ihan tavallisia ihmisiä.”* (Haastateltava 2), kirvoitti pohtimaan taiteilijamyytin mielikuvien romuttumista

taidetyöskentelyn vuorovaikutteisudessa. Kaikkia haastateltavia yhdistää monimuotoinen taiteilijaidentiteetti. Heidän työskentelyään voi määritellä sosiaalisesti sitoutuneet taiteen tekeminen, josta myös Viherlampi ja Rosenlöf (2019) puhuvat ja määrittävät työn keskeisessä roolissa olevan oman taidesuhteen lisäksi pedagogiset taidot, vuorovaikutus- ja kohtaamisosaaminen ja kiinnostus erilaisten ihmisten kanssa toimimiseen. (Viherlampi & Rosenlöf. 2019, 27–28)

6.2 Hyvinvointia ja osallisuutta rakentamassa

Osallisuus taidelähtöisissä menetelmissä kiteytyi haastateltavien mielestä paljolti merkityksellisyyden kokemuksiin, toimijuuteen, osallistumisen mahdollisuuteen ja yhteen tulemisen ja sosiaalisen toiminnan tarpeeseen. Suuria eroja osallisuuden kokemuksissa haastateltavat kertoivat näkevänsä ikäihmisten toimintakyvyn tasoihin suhteutettuna. Haastateltavat toivat esille myös osallisuuden haasteita, joita he työssään kohtaavat. Osallisuuden suureksi haasteeksi he mainitsevat välimatkat, sosiaalisen ympäristön ja henkiset tai fyysiset haasteet. Kulkeminen, kustannukset, kaverit ja kannustus ovat etsivän kulttuurisen vanhustyön mallin esiin nostamat esteet ja haasteet, joita ikäihmisten kulttuurisen osallisuuden toteutuminen voi haitata (Selin ja Siponkoski. 2023, 16). Kahvittelu on yksi merkittävä osa-alue, josta haastatteluissa puhuttiin ja jonka moni haastateltava nostaisi tähän kolmen k:n listalle. Kiireetön kahvihetki taidetoiminnan lomassa avaa paljon tilaa hyvin voimakkaalle vuorovaikutukselle, tutuksi tulemiselle ja yhteiselle tilalle.

”Kiitos kun sain olla edes hetken elossa” (Haastateltava 3), oli erään haastateltavan kuulemma huudahdus työpajan jälkeen hoitokotiympäristössä, kun kaksi ryhmään osallistunutta naista lähtivät kylästelemään toistensa asunnoille. Tämä kommentti sai haastateltavan pohtimaan sen pienen taidehetken merkitystä osallistujan muuten hyvin pieneksi käyneeseen elinympäristöön, ilon ja olemassaolon hetkiin sekä yhteen saattamisen voimaan. Ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin hyvinvointivaikutuksista kysyttäessä haastateltavat nostivat esiin uudet kokemukset, yhdessä olemisen, arjen ylevöittämissä ja ajan olla, tehdä ja kokea yhdessä. Huhtinen-Hilden ja Isola (2018) määrittelevät luovuuden ja luovan toiminnan rakentavan hyvinvointia, joka lisää osallisuuden tunnetta. Heidän mallissaan osallisuuden tila kasvaa tarpeiden, resurssien ja

vuorovaikutuksesta syntyvien kokemusten myötä. Jos pystymme ohjaamaan tekemistä tarpeidemme ohjaamana, vahvistuu potentiaalimme toimimiseen. (Huhtinen-Hilden ja Isola 2018, 8–9)

Taidelähtöisten menetelmien erityispiirteistä ikäihmisten parissa työskentelyssä kysyttäessä haastateltavien mielestä ikäihmiset niputetaan usein hyvin samankaltaiseen ryhmään, vaikka tuntuu, että juuri tässä kohderyhmässä eroavuudet ja mielenkiinnonkohteet ovat mitä laajimpia johtuen myös laajasta ja pitkästä elämäkokemuksesta. Usein työskentelyä joutuu joustamaan ja muokkaamaan sitä mukaa mitä ryhmää ja sen tarpeita oppii tuntemaan. *”Ikäihmiset ovat tavallaan haastavin ryhmä ja sen takia hän kokee, että juuri heitä ohjattaessa pitää olla paljon substanssiosaamista koska eletyn elämän aikana tietoa on vain kertynyt runsaasti ja ammattimaista osaamista työssä tarvitaan.”* (Haastateltava 2) Työskentelyn erityisyyteen haastateltavien mielestä yhdistyi samalla substanssiosaamisen vaade, työmenetelmien sovellettavuus ja kohtaamisen ja aidon vuorovaikutuksen taidot. Taide ja kulttuuri- innovaatioita seniori ja vanhustyöhön artikkeli (Lundahl, Hakonen ja Suomi 2007) nostaa hienosti esille sen, että hyvä taide ja kulttuuritoiminta edellyttää seniori- ja vanhustyössä monipuolista sosiokulttuurista näkemystä sekä tietopohjaa käytännön toimimisesta. Alan kehittymiselle tarvitaan monitieteistä lähestymistapaa taiteen ja tieteen vuoropuhelun kautta. (Lundahl, Hakonen ja Suomi 2007, 253)

Toimintaa pitää haastateltavien mukaan suunnitella täysin erityisesti sen mukaan mikä on osallistujan toiminnan taso ja osallisuuden haasteet. Toiminnan taso ja osallisuus kulkevat siis rinta rinnan myös itse taidetyöskentelyä suunnitellessa. Selin ja Sipinkoski (2023) jakavatkin ikääntyneen väestön kulttuuripalveluiden ikäihmisten etsivän kulttuurityön asiakasymmärryksen mukaan neljään erilaiseen kohderyhmään. Ensimmäinen ryhmä on ikääntyvät, joiden toimintakyky ja osallisuuden tunne ovat hyvällä tasolla, ja heillä on itsenäisesti mahdollisuus osallistua ja kokea taidetta. Toisessa ryhmässä ovat ikääntyneet, joiden toimintakyky on vielä hyvä, mutta osallisuuden tasossa on ongelmia ja sosiaalinen piiri on kaventunut syystä tai toisesta. Osallisuuden ongelmat saattavat näyttäytyä haasteena tai kynnyksenä poistua kotoa joko uskalluksen puutteen tai esimerkiksi taloudellisen tilanteen takia. Kolmannessa ryhmässä ovat taas ne ikäihmiset, joiden osallisuus on vielä hyvällä tasolla, mutta toimintakyvyn haasteet estävät tai hidastavat taidetoimintaan osallistumista. Neljännessä ryhmässä ovat ikääntyneet, joilla sekä osallisuuden taso, että toimintakyky on heikentynyt selvästi. Tämä ryhmä tarvitsee usein

laajempaa hoitoa ja hoivaa. (Selin & Siponkoski, 2023, 11–12) Tämä nelikenttäjaotelmä on todella tarpeellinen työkalu sekä taidetoiminnan kohdentamisessa esimerkiksi ostaja taholla, mutta myös toiminnan suunnittelun ja sisällöntuotannon tasolla. Se pistää miettimään ja pohtimaan taidetoimintaan osallistumisen sisältöjä ja puitteita osallistujalähtöisesti ja ikäsensitiivisesti.

Selinin ja Siponkosken (2023) nelijaosta näemme, että ensimmäisen ja neljännen ryhmän taideosallisuutta on helpoin tukea. Ensimmäinen kohderyhmä pystyy itse päättämään ja hakutumaan aktiivisesti taiteen ääreen. Neljäs ryhmä on jo palveluiden piirissä, joihin myös taidetta on helppo tuoda mukaan osaksi arkipäivää (Selin & Siponkoski, 2023, 13) Tosin kaikkien haastatteluun osallistuneiden mukaan saavutettavuudessa olisi vielä tekemistä eteenkin pitkien välimatkojen Lapissa, jossa kulttuuripalveluiden kattavuudessa on suuria alueellisia, kuntakohtaisia, maantieteellisiä ja arvostuksellisia eroja. Toinen ja kolmas ryhmä ovat juuri etsivän kulttuurisen vanhustyön kohderyhmiä, jonka nivelvaiheisiin pyritään puuttumaan monialaisesti, jotta yksilön osallisuutta ja toimintakyvyn suuntaa pystytään vielä muuttamaan oikea-aikaisilla palveluilla. (Selin & Siponkoski 2023, 23)

Vaikka- ja hoivapalveluissa sekä vanhuspalvelujärjestelmässä olevien ryhmää ei siis koeta etsivän kulttuurisen vanhustyön haastavimmaksi kohderyhmäksi (Selin & Siponkoski 2023,23), ryhmä on helpoiten tavoitettava, sillä paljon hoivaa tarvitsevat ovat yleensä hoitokodeissa, joihin taidetoimintaa pitäisi lain mukaan kuntien ja hoivapalveluiden järjestäjien tarjota jokaisen koettavaksi. Tietysti voimme olla montaa mieltä siitä, mikä on riittävä ja tarpeellinen määrä kulttuuria ja taidetta. Haastateltavien näkökulmasta erot eri hoivayksiköistä ja niiden kulttuurin läpäisevyyteen ovat valtavat. Joissakin kulttuuriin ja taiteeseen panostetaan, toisissa se sivuutetaan. Tästä on selvästi luettavissa, että hoivapalveluissa kulttuurihyvinvoinnin arvostus ja tietoisuus kulkevat rintarinnan palveluiden saavutettavuuden kanssa. Vaikka kuinka tiedämme kulttuurihyvinvoinnin merkityksen, on moni haastateltavista lähes kyllästynyt taistelemaan tuulimyllyjä vastaan. Cuporen (Ruokolainen ym. 2023, 66) tutkimuksessa 36 % haastateltavaa nosti heikon tilaaja- hankintaosaamisen keskeiseksi kulttuurihyvinvointia heikentäväksi tekijäksi. Tähän liittyivät selvästi ihan konkreettinen rakenteiden haaste palveluiden löytymisestä, mutta silmiinpistävää oli kuitenkin edelleen tietämättömyys alasta ja taidetoiminnan ja sen ammattialisten käyttämisen hyötyjen aliarvioiminen.

6.3 Osallisuudesta nähdä ja kuulla tulemiseen

Ikäihmisten vaikutusvallasta yhteiskunnassa puhutaan paljon ja hyvin toimintakykyiset ikäihmiset pystyvät ja voivat tehdä paljonkin yhteiseksi hyväksi. Mutta mitä tapahtuu sitten kun oman vaikuttamisen mahdollisuudet hupenevat. Esimerkiksi muistisairaiden osalta omaan maailmaan kääntyminen voi luoda vaikutelman siitä, että osallisuuden mahdollisuuden ovat kaventuneet. Yksi haastateltavista nosti esiin taidelähtöisten menetelmien vaikutuksesta osallisuuteen tärkeimmäksi näkökulmaksi *”olemassa olemisen tarpeen silloin kun kaikki muu tuttu ja turvallinen on ympäriltä viety.”* (Haastateltava 3) Hänellä oli pitkä kokemus samassa ikäihmisten yksikössä toimimisesta ja hänen ajatuksissansa näkyi selvästi pitkäkestoisen toiminnan hyödyt koko yksikön arkeen. Elämänsä suurissa siirtymissä, kuten omasta kodista luomisessa ja itsemääräämisoikeuden kavetessa vaaditaan sopeutumista, näissä nivelvaiheissa hyvinvointia ja hyvän arjen kokemista ja toimijuuden säilymistä voidaan tukea luovuuden ja taidetoiminnan avulla (Huhtinen-Hilden ym. 2017, 19).

”Ikäihmistenkin elämän aikana voi tulla eteen isoja muutoksen hetkiä, joissa taiteella voi olla kannatteleva ja eteenpäin vetävä voima.” (Haastateltava 2) Muutoksen edessä taidelähtöisten menetelmien avulla on helppo pohtia uudessa elämässä unelmia, toiveita ja haaveita, joita kohti voi lähteä etenemään. Taiteen avulla on helppo tarkastella omaa elämää, sen ylläpitäviä voimia. Omasta kokemuksesta voin nostaa esiin yhden muutoksen pyörteissä olleen taideryhmän, jonka kanssa työskentelin muutama vuosi sitten. Osallistujat olivat kaikki ikäihmisiä, uuden elämäntilanteen edessä omaishoitajuuden loputtua hiljattain. Ryhmän aikana loppuelämän tai uuden elämänvaiheen haaveet tulivat näkyväksi taiteen avulla, niin että osallistujat yllättyivät itsekkin omista voimavaroistaan. Ryhmän lopussa tehty rituaali antoi osallistujille puhdistavan kokemuksen ja oli ilo seurata millaista matkaa, he olivat taiteen avulla tehneet omaan itseensä ja kuinka kepein askelin he katselivat uutta tulevaisuutta kohti.

Yksi selkeä hyvinvointia ja osallisuutta edistävä tekijä kaikkien haastateltavien puheissa oli taiteen yhteen keräävä voima. Pitkien välimatkojen alueilla lähelle tuotavat taidepalvelut voivat tuoda yhteen lähialueen kylien asukkaita ja yhteisen taidetekemisen avulla. Haastateltavat puhuvat vetovoimatekijöistä, merkityksellisestä arjesta ja uusien tuttavuuksien solmimisesta. Yksi haastateltavistani kertoi, kuinka eräs vuoden

puolenvuoden taideprosessi muutaman pienen paikkakunnan välillä herätti kylän ihmiset henkiin. Prosessin loputtua yhden osallistujan palaute: *”Kiitos kun herätitte meidät henkiin!”* (Haastateltava 2) oli jäänyt kaikumaan pitkäksi aikaa hänen mieleensä. Taideprosessien aikana kyläen ihmisten välillä tapahtui merkityksellisiä kohtaamisia, ihmissuhteita ja ihan uudenlainen yhteys, jonka ansiosta projektin loputtua kyläläiset pitivät edelleen yhteyttä välimatkoista huolimatta. Heillä on edelleen oma whatsapp ryhmä, jonka kautta he suunnittelevat yhteisiä teatteriretkiä ja tapahtumia. Prosessin kautta he huomasivat, että yhdessä he pystyvät saamaan aikaa paljon hyvää omalle hyvinvoinnilleen. Taidetoiminnan avulla löydetty merkityssuhde voi luoda myönteisiä tunteita yksilöön ja myös yhteisöön. Näitä samoja merkkejä yhteisön osallisuuden voimasta nostettiin esille THL:n (Isola ym. 2017) Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa työpaperissa. Nähdyn ja kuullun tuleminen on tunne, joka voi muodostua yhteisissä tunteissa, kokemuksissa ja ajatuksissa ja herättää yksilön toimijuuden tunteen (Isola 2017, 17–18). Hyvästä voi syntyä lisää hyvää ja se kasvattaa paikallista osallisuutta. Yhdessä toimimisen merkittävä hyöty on se, että syntyy potentiaalia, joka voi lisätä alueen elinvoimaisuutta ja houkuttelevuutta. (Isola ym. 2017, 38–39)

Muutama haastateltava nosti ikäihmisten taideprosessissa osallisuuden näkökulmasta tärkeään asemaan myös kulttuuriperinnön jakamisen. Taidelähtöisissä prosesseissa lopputulos ei ole usein se merkittävin lähtökohta, mutta joissain tapauksissa on tärkeää päästä jakamaan työskentelyn tuloksia myös muille taiteen kokijoille. Monille ikäihmisille on tärkeää päästä esittämään omaa taidetta, maailmankuvaa, kulttuuriperintöä, omia tarinoita ja omaa historiaa tuttaville, kyläläisille, alueella asuville tai vaikka seuraaville sukupolville. Taiteen siirännäisvaikutukset voivat olla suuret, sillä kokemusten mukaan taideprosessissa syntyvä taide oli se sitten näyttely, esitys, ääniteos tai tapahtuma saavuttaa myös laajaa ja erilaista kokijakuntaa kuin ammattitaiteilijoiden tekemä taide.

Äänen antaminen äänettömille oli myös yksi osallisuuden teema, jonka eräs haastateltava nosti esiin. Useampi taiteilija oli käyttänyt omassa työskentelyssä hyväksi ikäihmisten kohtaamisten yhteydessä syntyneitä tarinoita jaettavaksi muille. Myös ikäihmisten ajatuksia, näkemyksiä ja mielipiteitä on päässyt taidetyöskentelyn ytimeen omassa taiteellisessa työssä. Yksi haastateltava sanoikin, että *on ”järkevää lähteä tekemään taideprosessia aiheesta, joka resonoi itseään. Jos oman työskentelyni kautta annan äänen niille, jolta oma toimijuus ja mahdollisuus sanoa kertoa mielipiteitä ääneen on viety*

esimerkiksi toimintakyvyn haasteiden kautta, saamme näkyviin yhteiskunnan epäkohtia, joihin olisi syytä puuttua.” (Haastateltava 4) Tässä on oiva esimerkki sosiaalialan mahdollisesta vaikuttamistyöstä, jota taidelähtöisten prosessien kautta olisi hyvä keino nostaa esiin.

6.4 Taidelähtöisistä menetelmistä kokemuksia ja hyvinvointia kaikille

”Tässä samassa paketissa saatiin liikettä, vuorovaikutusta, mielelle uutta ajateltavaa ja täysin uusia kokemuksia.” (Haastateltava 2) yhdeltä ryhmältä kuultu palaute haastateltavan kertomana, kun puhuimme taidelähtöisten menetelmien vaikutuksista ikäihmisten hyvinvointiin. Yllätyksellisyys oli yksi oleellinen ja ei niin paljon tilaa saanut tema, joka nousi esiin, kun puhuttiin taidemenetelmien sovittamisesta ikäryhmätason mukaan. Moni taideohjaaja oli kokenut, että usein se ei niin tuttu ja turvallinen taiteenlaji voi saavuttaa odottamatonta mielenkiintoa ikäihmisten keskuudessa. Yksi rajoja rikkova työpaja, josta haastateltava 2 kertoi, oli työpajakokonaisuus ikäihmisten kanssa, jossa hyvin avoin kulttuurin monimuotoisuudesta puhuminen ja eri taiteen elementteihin tutustuminen oli saanut aikaiseksi sykäyksen ikäihmisten omasta performanssista, jossa yhdisteltiin ikäihmisten kulttuurikriittikkona olemista ja taidemuseon näyttelyn tulkintaa ja museopedagogiikkaa performanssimuotoon. Tätä taidemuotoa ja esityksen tapaa ihmeteltiin laajasti ja keuhuttiin rohkeaksi. Usein tehdään oletuksia siitä minkälainen kulttuuri ikäihmisiä kiinnostaa, mutta tälle puheelle moni haastateltavista viittasi kintaalla. Ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnissa on myös paikkansa hyvin rajoja rikkovalle taiteen tekemiselle, kokemiselle ja nauttimiselle.

”Tämä oli hieno kokemus, pääsin tanssimaan ensimmäistä kertaa” on yksi suora kommentti lähes kahdeksankymmentävuotiaalta osallistujalta, jonka haastateltava kertoi, kun keskusteltiin taiteen tekemisen hyvinvointivaikutuksista sekä työn ikäsensitiivisyydestä (Haastateltava 2). Uuden oppiminen ja uuden äärelle pääseminen nousi monen haastateltavan yhdeksi isoksi teemaksi yhdessä tehtävän taiteen merkityksestä. Moni oli kohdannut aliarvioivaa kokemusta siitä, että ei noin vaikeaa tai ei noin taiteellista voi viedä ikäihmisille tai ei tuollaista voi tehdä toimintakyvyn alentumisen vuoksi. *”Olemme niitä tekijöitä, jotka löytävät uusia keinoja ja tapoja kokeilla ja soveltaa tekemistä niin että*

jokainen pääsee kokemaan yllättymään, leikkimään, riehaantumaan ja hullaantumaankin.” (Haastateltava 2). Kohti luovaa arkea Kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä (Huhtinen-Hilden ym. 2017) tutkimuksessa nousee esiin, että vaikka ikäihmisen menneisyyttä ja harrastuneisuutta olisi kirjattu kuinka hyvin tahansa, ei sen kautta pysty aina tarkasti selvittämään mihin toimintaan ja millaiseen taidetoimintaan kukin osallistuja itse tahtoi. Mielenpitoet, toiveet ja mieltymykset voivat muuttua. Samalla myös harrastuneisuustiedot voivat olla esimerkiksi ikäihmisten läheisten kirjoittamia, eikä heilläkään välttämättä ole täydellistä kuvaa läheisen koko elämänkaaresta ja toiveista. Hoitajakin voi yllättyä ja oppia uutta ikäihmisestä, kun vaan uskaltaa kokeilla. (Huhtinen-Hilden ym. 2017, 44–46) Taidetyöskentelyssä on läsnä vahvasti elinikäisen oppimisen tematiikka.

Yksi haastateltava nosti esiin hoivalaitosten yhteydessä tapahtuvan taiteen saavutettavuuden ja osallisuuden näkökulmasta hoitohenkilökunnan vastuun siitä, kenelle taidetta on tarjolla. Monille haastateltaville oli tullut eteen tilanteita, että jotain tiettyä haastavaa tai toimintakyvyltään hyvin heikkoa asiakasta ei tuotu taidetoimintaan mukaan. Vaikka osallistumismahdollisuuden koskettavat kaikkia, eivät kaikki siltikään välttämättä pääse osallisiksi siitä. Taiteilijat kokivat, että keinoja tuoda taidetta kaikille kyllä on ja soveltavien menetelmien kehittäminen on heidän ydinammattiosaamistansa. Kunhan vain heille annetaan mahdollisuus kohdata asiakas ja tuodaan tarpeeksi tietoa hänen haasteistaan, voidaan aina suunnitella tapoja ja miettiä yhdessä hoitohenkilökunnan ja asiakaan kanssa ja menetelmiä kohdentaa toimintaa juuri hänelle. Ikäihmisten kulttuuripalveluiden Suomen malli nostaa kulttuurialan ammattilaiset ikäihmisten kulttuuripalveluiden tärkeään monialaiseen ammattilaisryhmään juuri erityisosaamisensa vuoksi (Kokkonen 2023. 17). Kohti luovaa arkea (Huhtinen-Hilden ym. 2017, 45, 65) tutkimusraportissakin nostettiin myös esille henkilökunnan ja omahoitajien vastuu asiakkaan osallisuuden tukemisessa taiteeseen ja kunnioittavasta suhtautumisesta osallistumisen mahdollisuuksien tarjoamiseksi.

Toisaalta haastateltavien kanssa puhuttiin myös taiteen tekemisestä, joka kohdennetaan oikein ja oikealle kohderyhmälle, niin että ikäihminen taiteen tekijänä pystyy itse myös kehittämään omaa osaamistaan ja sitä kautta merkityksellisyyttä ja hyvinvointiaan. Kulttuurikirjaamisesta on puhuttu paljon ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin kehittämistyössä. Kulttuurikirjaaminen nostetaan esiin Taiteen edistämiskeskuksen ikääntyneiden

kulttuuripalveluiden Suomen mallissa asiakaslähtöisen vanhustyön laadun, kulttuuristen oikeuksien toteutumisen sekä tiedolla johtamisen näkökulmista (Kokkonen 2023, 11, 17). Siponkosken (2020) mukaan kulttuurikirjaamisella tarkoitetaan kirjaamista, johon liittyvät asiakkaan kulttuuriseen toimintaan liittyvät toiveet ja tavoitteet, kulttuurinen tausta ja mieltymykset, osallistuminen kulttuuriseen toimintaan sekä havainnointi toiminnan aikana ja sen jälkeen. Ikäihmisten kulttuuritarpeet ja toiveet tulisi kirjata yhtäläisesti palvelusuunnitelmaan sillä palvelusuunnitelman mukaan ikähenkilön näkemykset, tarpeet ja toiveet on kirjattava suunnitelmaan tavoitteellisten palvelujen turvaamiseksi. Kulttuuripalvelut ovat osa palvelusuunnitelman perustarpeita, jotka linkittyvät omannäköisen arjen toteutumiseen ja hyvinvoinnin vahvistamiseen. Kirjaaminen on kuitenkin vielä vähäistä, mutta sille on annettu suositusten mukaan lisäarvoa, ja Aili verkosto on tehnyt määrätietoista työtä aiheen esilletuomiseen ja kehittämiseen sosiaali- ja terveysterveyspalveluissa. (Siponkoski.2020, 4–5, 9)

Moni haastateltavista oli hyödyntänyt ikäihmisten kanssa työskentelyssä asiakkaiden omaa historiaa sopivien taidemenetelmien löytämiseksi ja tuonut työskentelyyn elementtejä, jotka tuttuuden kautta voisivat houkutella tekemiseen. Eteenkin ne haastateltavat, jotka olivat työskennelleet muistisairauksista kärsivien kanssa, nostivat konkreettisesti esiin kulttuurikirjaamisen tai ennakkotietojen hyödyt työskennellessään asiakkaiden kanssa. Toiminnan pitkäkestoisuuden hyödyt huomio moni haastateltava. Eteenkin laitoshoidon yhteydessä, missä yksikin haastateltava kertoi kauniin kokemuksen muistisairaasta ikäihmisestä, joka oli jo pitkän aikaa sitten vajonnut omaan todellisuuteen. Taidetoiminnan jatkuessa pitkään ja säännöllisenä haastateltava huomasi, *että ”pikkuhiljaa asiakkaassa alkoi tapahtumaan aina muutosta osallisuuden fyysisessä tasossa, kun asettelin taidetoimintavälineitä (tässä tapauksessa sirkusvälineet) paikoilleen. Lopulta huomasin asiakkaan olemuksessa ja äänneissä innostusta, kun hän saapui tilaan ja ryhmätoiminta alkoi. Vuorovaikutuksessa ja henkisessä sekä fyysisessä hyvinvoinnissa tapahtui pitkällä aikavälillä suurta muutosta.”* (Haastateltava 5) Moni haastateltava koki, että kantaa mielessään mukanaan monta hyvin merkityksellistä ikäihmistä loppuelämänsä ajan. Yksi haastateltava kuvasikin välillä että, *”kannan suoranaista huolta asiakkaiden kohtaloista ja tilanteista sekä välillä huolta omasta jaksamisesta ja haastavien asioiden käsittelystä.”* (Haastateltava 1)

Kaikki haastateltavat kertoivat lähtökohtana ikäihmisten kanssa työskentelyssä olevan parityöskentelymalli, joka turvaa sekä ohjaajien että osallistujien kokonaisvaltaista hyvinvointia. Ikäihmisten kanssa työskennellessä pari voi olla joko sote-alan ammattilainen, joka on mukana työskentelyssä tai toinen taiteilija, joka varmistaa kaikkien mahdollisuuden osallistua eteenkin ryhmätoiminnassa, tulla näkyväksi ja kuuluvaksi. Näin pystytään turvaamaan kaikille, sekä osallistujille että ohjaajille turvallinen työskentely. Houni, Turpeinen ja Vuolasto (2020) nostavat työparimallisen työskentelyn esiin kulttuurihyvinvoinnin kirjassaan. Työparimalli nostetaan esiin toimintaympäristön vaatimuksien mutta myös ammattitaidon kehittämiseen näykykulmasta. (Houni ym. 2020, 94) Myös sotealan henkilökunnan nosti esiin ajatuksia taidelähtöisten menetelmien hyödyistä ihmissuhde ja vuorovaikutustyön. Tutkimuksessa henkilökunta koki, että rohkaisun ja kannustuksen kautta saa helpommin hyväksyntää myös omalle luovuudelle ja omille luovien työmenetelmien käytölle. (Huhtinen-Hilden ym. 2017, 76–80) Itse henkilökohtaisesti koen, että parityöskentelymallin avulla olen saanut purkaa ja läpikäydä haastavien ja taas toisaalta myös mieltä lämmittävien kohtaamisten ja kokemusten kuormaa ja taakkaa yhdessä ja se on korvannut itselleni työnohjauksen monissa paikoin.

Opinnäytetyöni haastatteluissa osallisuuden näkökulma henkilökunnan perspektiivistä nousi myös esiin muutamassa haastattelussa. Haastateltavat kertoivat miten hoivallisen työn vastapainoksi taidelähtöinen tekeminen voi luoda aivan uusia osallisuuden tapoja työyhteisössä sekä uusia tapoja kohdata asiakasta ja olla myös osa yhteistä tekemistä työarjen keskellä sekä osa työyhteisöä. Kohtaamalla ja osallistumalla taidetoimintaan hoitohenkilökunnan silmät avautuvat sekä taiteen mahdollisuuksiin olla mukana asiakkaan kohtaamisessa ja merkityksellisyyden luomisessa arkeen. Haastateltavien mukaan aina ei ole niin helppoa saada henkilökuntaa mukaan osallistumaan toimintaan, mutta kun se on tapahtunut, toiminnasta on tullut jatkuvaa, toiminnan hyödyt on sisäistetty ja taidetyön ohjaajasta yhteisössä tuttu on toimintakulttuurin muutokseen hyvät mahdollisuudet. Moni kertoikin aloittavansa hoivakodeissa työskentelyn keskittymällä ensin henkilökuntaan. Oman taidekokemuksen kautta on helpompi ottaa vastaan taidetta ja nauttia siitä, tarjota taidetta muille ja mieltää taide osaksi arkipäivää. Myös Laitisen (2017) mukaan taidetoiminnan on havaittu vähentävän stressiä, uupumista ja lisäävän sosiaalista pääomaa työpaikoilla. Kaikesta huolimatta jokainen haastateltava nosti esiin myös haastavia työkokemuksia. On vaikeaa olla niin sanotusti ulkopuolisena, olla taiteilijana keskellä kiireellistä hoito- ja hoivatyötä. Ulkopuolisena joudut usein taistelemaan

saadaksesi paikan ja arvostuksen kommentoi yksi haastateltavista. Asenteita on muutettava ja se tehdään vain pitkäjänteisellä ja jatkuvalla työllä.

7 POHDINTA

7.1 Johtopäätökset

Ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin tekijöiden suhtautuminen työkenttäänsä on poikkeuksellisen intohimoinen. Työn mielekkyyttä, sen arvopohjaa ja hyvinvoinnin tuottamista on mietitty tarkasti. Kulttuurisen vanhustyön tekemisen motiivit ja palo työn tekemiseen ja soveltamiseen on haastateltavien suuri vahvuus. Mitä ikäihmisten kulttuurihyvinvointi sinulle tarkoittaa kysymyksestä haluan nostaa työnteon motiivista paremman kulttuurisen vanhuuden luomisen itselle työn tekemisellä ja ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin tietoisuuden lisäämisellä. Paremman kulttuurisen vanhuuden luominen itselle tulevaisuudessa on hyvin erityinen motiivi työn tekemiseen ja soisi, että paremman vanhuuden luominen itselle työtä tekemällä olisi jokaisen ikäihmisten parissa työskentelevän yksi perusmotiivi jokapäiväisessä työssä. Intohimoinen suhtautuminen työhön on varmasti yksi suuri tekijä, joka suojaa ja inspiroi ammattilaisia taideohjaajia haastavaksikin koetulla työkentällä. Jokainen haastateltava on omalla tavallaan tietoisuuden lisääjä ja lasikattojen rikkoja.

Ikäihmisten hyvinvoinnin edistäminen taidelähtöisten menetelmien avulla tutkimuksessani esiin nousi paljon teemoja ja aiheita, joita kulttuurihyvinvoinnin tutkimukset ovat nostaneet esiin viimevuosien aikana. Taiteen hyödyt hyvinvoinnin edistämässä ovat laajasti todetut. Cuporen vuoden 2023 Ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin ja toimintaedellytyksien selonteossa isoimmaksi haasteeksi nostettiin taiteilijoiden perustoimintaedellytysten kehittäminen alalla. Isoin haaste on tietysti rahoitus, eli perusrahoituksen puute ja pienuus, sirpaleisuus, hankepainoitteisuus, sekä alueellisen sekä valtakunnallisen koordinoinnin puute ja heikko tilaajaa- ja ostajaosaaminen. (Ruokolainen ym. 2023, 88–90) Samat teemat alan haasteista nousivat esiin haastateltavien kokemuksissa. Yksi suuri sytyke itselle opiskella sosionomiksi oli kulttuurin ja sosiaali- ja terveysalan toimintakulttuurien erojen ymmärtäminen ja toimintakulttuurin kuilujen umpeen kurominen. Samaa kahden

toisistaan eroavan alan yhteensovittamista moni haastateltavistani pohtii. Mikä on taiteilija ohjaajan paikka sosiaalityön kentällä? Vaikka molemmat alat ymmärtävän taidelähtöisten menetelmien hyvinvointivaikutusten moninaisuuden ja arvon asiakastyössä hyvinvoinnin ja kuntoutuksen kentällä yhteistyön kehittyminen on edelleen haastavaa. Kun opiskelin sosionomiksi, opintoihini luonnollisesti kuului taidelähtöisten menetelmien opintokokonaisuuksia. Näiden haastattelujen ja omien kokemusten pohjalta nostaisin esiin mahdollisuuden, että opetuksessa käytettäisiin taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäviä taiteilijoita menetelmien opettajana ja taiteellisten prosessien ohjaajina opiskelijoille. Luulisin että se voisi olla hyvä tapa tuoda näitä kahta eri alaa yhteen jo alalla opiskelevien keskuuteen sekä kasvattaa ymmärrystä taiteilijoista osana ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnin kenttää. Taiteeseen vihkiytyneitä tai taidelähtöisiä menetelmiä hyödyntäviä sosiaalialan tekijöitä on paljon ja heidän arkipäiväinen työskentelyotteensa luo mahtavaa pohjaa taiteen arvostukselle ja ymmärrykselle. Samalla tarvitaan kuitenkin taiteen ammattilaisia, jotka tuovat taidetekemiseen uudenlaisia näkökulmia. Voisin kutsua heitä arjen ylevöittäjiksi, arjen rikkojiksi ja eri toimijoiden yhteen tuojiksi.

Kun mennään sitten hyvinvointia, osallisuutta, vuorovaikutusta määrittäviin tekijöihin tulee tutkimuksessa esiin enemmän yksityiskohtaisia elementtejä ja samalla myös päällekkäisyyksiä kokemusten kautta. Yllätyksellisyys vanhan tutun sijaan työskentelymenetelmänä ja kohtaamisen välineenä, oli yksi tutkimuksessa esiin noussut teema, joka luonteeltaan poikkeaa tutuista tutkimuksista. Vaikka kulttuurikirjaamisen tärkeyttä haastateltavat eivät todellakaan ohita, nousee hyvin selvästi esiin tarve tehdä yhteisöllistä taidetta, joka haastaa sekä taideohjaajan että osallistujan uuden äärelle. Yhdistän tämän tarpeen yleisinhimilliseen elinikäisen oppimisen teemaan. Ihmiset tarvitsevat uusia virikkeitä, uutta ajateltavaa, uusia tuulia ja uusia kokemuksia ollakseen ja tunteakseen olevansa elossa. Oman mukavuusalueen ulkopuolelle meneminen kasvattaa ihmistä missä iässä tahansa ja luo samalla uusia kokemuksia, jotka heijastuvat olemisen merkityksellisyyteen. Koska ikäihmisten kulttuurihyvinvoinnissa on puhuttu paljon kulttuurikirjaamisen puolesta monet tekijät perustavat toimintansa yhtenäiskulttuurin pohjalle. Tästä syystä tarjolla on paljon tutuiksi ja turvalliseksi koettuja taidekokemuksia. Haastateltavien mielestä pitäisi ikäkatsojia pyrkiä myös yllättämään uusilla taidekokemuksilla. Kulttuurin ei aina tarvitse olla puhdistava ja puhdasta hyvinvointia luova, kokemus voi myös ärsyttää tai jopa kummastuttaa, mutta tärkeintä on, että sen pohjalla on jonkinlainen tunne. "Kaikkea muuta, paitsi nukkuvaa, puolikuollutta elämää" on

Minna Canthin tunnettu sitaatti kirjeessään Kaarlo Brofeldtille, joka kiteyttää hyvin tarpeiden ja oletusten välistä kuilua.

Taidelähtöisten menetelmien ja osallisuuden yhteispinnasta nousi selvästi esiin näkyväksi ja kuuluvaksi tulemisen teemat. Kohtaamisen työ- termi nousi taidelähtöisen työskentelyn vuorovaikutusta määrittäväksi tekijäksi. Osallisuus miellettiin taidetoiminnan perusalueeksi, jonka avulla päästiin kohtaamaan ihminen kokonaisuutena yksilönä. Tavat, jolla osallisuutta tuetaan voivat taidetyöskentelyssä olla hyvin moninaisia, mutta kaikki painottivat työnsä olevan kohtaamisen työtä. Kun ihmisen kohtaamiselle annetaan tila, kaikki mitä sen ympärillä on toissijaista. Ikäihmisten yksinäisyyden ja eristyneisyyden yhteiskunnassa aito kohtaaminen nostaa sinut näkyväksi ja kuuluvaksi oli toimintakyky tai osallisuuden taso mikä tahansa.

Taidelähtöisten menetelmien ja prosessien kautta syntyvät pito- ja vetovoimatekijät harvaan-asutun maaseudun ikäihmisten hyvinvointiin on haastattelusta esiin nousut huomio, jota ei kannata tästä tutkimuksessa sivuuttaa. Pienillä panostuksilla voimme saada yllättäviä muutoksia aikaan muuttotappiokuntien ikäihmisten toimijuudelle ja halulle kehittää parempaa elämää. Tässä kulttuurileikkauksien puhuttamassa ajassa myös esimerkiksi syrjäseutujen ihmiset kokevat suurta tarvetta tehdä ja kokea asioita yhdessä, tulla taiteen äärelle yhdessä, kertoa tarinoita, toimia, osallistua ja olla olemassa. Tämä on sitä äänen antamista äänettömille. Äänen antaminen äänettömille on teema, jonka haluan tähän loppuun nostaa vielä esille. Taidetyöskentely ikäihmisten parissa ja ympäristöissä voi olla mahtava keino tuoda esiin yhteiskunnan epäkohtia, nostaa näkyväksi sosiaali- ja terveysalan jatkuvaa huolta asiakkaiden tilanteista, sekä työntekeksen haasteista tässä ajassa.

7.2 Jatkotutkimusaiheet

Jatkotutkimusaiheeksi haluaisin nostaa kulttuurin merkityksen elinikäisen oppimisen välineenä ikäihmistyössä. Itse jäin pohtimaan haastattelujen purun jälkeen haastateltavien kokemuksia sekä kohtaamiani ikäihmisiä ja sitä paloa, mitä uuden asian äärelle asettuminen monissa ikäihmisissä aiheuttaa. Taidelähtöisissä menetelmissä puhutaan

usein toisenlaisesta katsomisen tavasta, joka voi muuttaa tavan nähdä maailmaa. Koska yhteiskunta on jatkuvassa muutoksessa, taidelähtöiset menetelmät ovat hyvä tapa auttaa seniori ihmisiä oman elämän nivelvaiheissa löytämään uusia suuntia elämälle. Mitä vaikutuksia täysin uuden sivun kääntäminen tai täysin uuteen ja tuntemattomaan osallistuminen ikäihmisille tuottaa?

Toinen tutkittava kohde voisi olla pidempiaikainen tutkimus taidelähtöisten menetelmien vaikutuksia seinorivoittoisten yhteisöjen tulevaisuuden näkymille. Kylät harmaantuvat selvästi täällä pohjoisessa ja mitä jos ajatuskaava "viimeinen sammuttaa valot" sijasta olisikin näköpiirissä jotain muuta. Voisiko taidelähtöisten menetelmät muuttaa näitä ajatuskaavioita?

Jäin myös pohtimaan mitä hyötyä taiteilijoiden käyttäminen sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa voisi antaa kohtaamisen työlle ja vuorovaikutukselle. Tunnen monta itseni kaltaista taiteilijaa, jotka ovat monialaisesti koulutettuja ja luulen, että meillä sosiaaliala/taiteilija työntekijöillä voi olla mahdollisuus paikata sosiaalialan ja taidealan välisiä hiertymiä ja avata vuorovaikutusta sekä ruohonjuuritasolla, että vaikuttamistyössä.

LÄHTEET

Dufva, M & Rekola, S. 2023. Megatrendit. Sitra. Viitattu 1.1.2024.

https://www.sitra.fi/wp/wp-content/uploads/2023/01/sitra_megatrendit-2023_ymmarrustayllatysten-aikaan.pdf

Francourt, D & Finn, S. 2019. What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? WHO. A scoping review. Health Evidence Network synthesis report 67. Viitattu 24.4.2022. <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/what-is-the-evidence-on-the-role-of-the-arts-in-improving-health-and-well-being-a-scoping-review-2019>

Haastateltava 1. Haastattelu 20.10.2024. Rovaniemi.

Haastateltava 2. Puhelinhaastattelu 14.11.2024. Rovaniemi.

Haastateltava 3. Haastattelu 15.11.2024. Rovaniemi.

Haastateltava 4. Haastattelu 21.11.2024. Rovaniemi

Haastateltava 5. Sähköpostihaastattelu 5.11.2024. Rovaniemi.

Houni, Turpeinen & Vuolasto. 2020. Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja. Taiteen edistämiskeskus. Viitattu 10.11.2024

<file:///C:/Users/35840/Downloads/Taidetta!%20Kulttuurihyvinvoinnin%20k%C3%A4sikirjan%20uudistettu%20laitos.pdf>

Huhtinen-Hilden ja Isola. 2018. Näkökulmia luovaan ryhmätoimintaan. Teoksessa Toim. Huhtinen-Hilden ja Lamppu Ilmaisua, leikillisyyttä ja luovaa toimintaa ryhmässä. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Newprint oy. 2018.

Huhtinen- Hilden, Puustelli- Pitkänen, Strandman & Ala-Nikkola. 2017. Tutkimusraportti Kohti luovaa arkea Kulttuurinen vanhustyö asiakaslähtöisyyden edistäjänä. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Viitattu 28.11.2024

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/124164/kohti_luovaa_arkea_tutkimusraportti.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Isola, A-M ym. 2017. Mitä Osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. THL. Työpaperi 33/2017. Suomen yliopistopaino. Helsinki. Viitattu 23.4.2022.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kansaneläkelaki 11.5.2007/568

Kokkonen, S. 2023. Laadukkaat ikääntyneiden palvelut sisältävät taidetta ja kulttuuria – suositus ikääntyneiden kulttuuripalveluiden Suomen malliksi. Taiteen edistämiskeskus. Viitattu 28.11.2024 file:///C:/Users/35840/Downloads/Kokkonemi_Taike-Suomen-malli.pdf

Kulmala, J. 2019. Hyvä vanhuus: menetelmiä aktiivisen arjen tukemiseen. PS-kustannus. Jyväskylä.

Laitinen, L. 2017. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Sitra. Viitattu 29.8.2020 <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksiin>

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 28.12.1012/980

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). THL. Viitattu 23.4.2022 https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Sosiaalinen_Osallisuus.pdf

Lilja-Viherlampi, L-M & Rosenlöf, A-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa Toim. Tanskanen, I. Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku.

Lundahl, Hakonen & Suomi. 2007. Taide- ja kulttuuri- Innovaatioita seniori ja vanhustyöhön. Teoksessa Vanhuus ja Sosiaalityö Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Toim. Seppänen, Karisto & Kroger. PS-kustannus.

Mattila, A, S. 2018. Hyvinvoinnin teorit. Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 12.11.2024. <https://www.terveyskirjasto.fi/ont00202>

Ruokolainen, O, Jakonen, O, Oksanen- Särelä, K ja Lahtinen, E. 2023. Kohti kestäviä ratkaisuja? Ikäihmisten kulttuurihyvinvointi ja taiteilijoiden toimintaedellytykset. Cuporen verkkojulkaisu 79. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. Viitattu 25.11.2024 https://www.cupore.fi/wp-content/uploads/2024/02/iko_hanke_raportti_valmis.pdf

Selin, M & Siponkoski, S. 2023. Etsivä kulttuurinen vanhustyö Toimintamalli kuvaus ja vinkkejä soveltamiseen. Rovaniemen kaupunki. Viitattu 25.11.2024 <https://www.rovaniemi.fi/loader.aspx?id=72f3bc0a-cfaf-4675-8446-7efddfc12736>

Siponkoski 2020. Kulttuurisen vanhustyön tietopohjaa rakentamassa Rai-järjestelmän hyödyntäminen. Kulttuurisen vanhustyön AILI- verkosto. Viitattu 25.11.2024 <http://ailiverkosto.fi/uploads/1/2/9/8/129847645/kulttuurisenvanhusty%C3%B6ntietopohjaarakentamassa.pdf>

STM.2024b. Laatusuositus aktiivisen ja toimintakykyisen ikääntymisen ja kestävien palveluiden turvaamiseksi 2024–2027. Sosiaali- ja terveysministeriö, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy Suomen kuntaliitto. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2024:4. Viitattu 26.11.2024 https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165460/STM_2024_4_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

STM. 2024a. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 14.11.2024 <https://stm.fi/osallisuuden-edistaminen>

STM. 2022. Kansallinen ikäohjelma. Viitattu 24.4.2022. <https://stm.fi/ikaohjelma>

STM. 2019. Kulttuuri ja taide hyvinvoinnin edistäjänä sosiaali- ja terveydenhuollossa, työelämässä ja koulutuksessa. Teoksessa Terveyttä ja hyvinvointia edistävän taide- ja kulttuuritoiminnan yhteistyöryhmän raportti ja jatkotoimenpide-ehdotukset. Toim. Kaattarin, M. & Suksen, I. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:34

STM. 2020. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030 Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2020:31. Viitattu 4.11.2024
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162462/STM_2020_31_j.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Suomen virallinen tilasto (SVT) Väestöennuste. 2021. Helsinki. Viitattu 13.11.2024
https://stat.fi/til/vaenn/2021/vaenn_2021_2021-09-30_tie_001_fi.html

Taikusydän 2023. Maailman terveysjärjestö WHO:n raportti taiteen ja kulttuurin terveysvaikutuksista. Viitattu 20.11.2024 <https://taikusydan.turkuamk.fi/yleinen/maailman-terveysjarjesto-whon-raportti-taiteen-ja-kulttuurin-terveysvaikutuksista/>

Taikusydän 2022. Kulttuurihyvinvointi tutkimustiedon valossa. Viitattu 19.11.2024
<https://taikusydan.turkuamk.fi/tietopankki/kulttuurihyvinvoinnin-lyhytkoulutus/kulttuurihyvinvointi-tutkimustiedon-valossa/>

Tanskanen, J. 2023. Hyvinvointi ja terveyspuheen haasteita. Teoksessa Hyvinvointi koettuna kuvattuna ja tulkittuna Toim. Tammela, Hämeenaho, Eronen & Eilola. Viitattu 12.11.2024 https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/87519/978-951-39-9626-0_JYU_studies_3_jyx.pdf?sequence=8&isAllowed=y

THL 2023. Kulttuurihyvinvointi ja taidelähtöiset menetelmät. Viitattu 25.11.2024
<https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/kulttuurihyvinvointi-ja-taidelahtoiset-menetelmat>

THL 2024. Keskeisiä käsitteitä Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Viitattu 12.11.2024 <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointi-ja-terveyserot/keskeisia-kasitteita>

THL.2. 2024. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 14.11.2024.
<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen>

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2020. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.

Valtioneuvosto. 2023. Kansallisen ikäohjelman vuoden 2020–2023 loppuraportti. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:54

Veneri. 2024. Ikääntymisen määrittely. Viitattu 20.11.2024
<https://verneri.net/yleis/ikaantymisen-maarittely>

Vilka, H. (2). 2021b. Tutuki ja kehitä.

Vilka, H. 2021a. Näin onnistut opinnäytetyössä Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS-Kustannus. Jyväskylä.

LIITE 1

Haastattelukysymykset:

Mitä ikäihmisten kulttuurihyvinvointi on? Mitä se sinulle tarkoittaa?

Taidelähtöisten menetelmien käytön erityispiirteitä työskennellessäsi ikäihmisten parissa.
Mitä pitää ottaa huomioon?

Miten taidelähtöiset menetelmät vaikuttavat ikäihmisten hyvinvointiin?

Miten taidelähtöiset menetelmät vaikuttavat ikäihmisten vuorovaikutukseen?

Miten osallisuus näkyy työssäsi?

Vaikuttavia hetkiä/muistoja työssäsi?